

Veterinærfaglige krav ved oppstalling av utvalgte dyregrupper regulert under CITES og forskrift om fremmede organismer

Veterinærfaglige krav ved oppstalling av utvalgte dyregrupper regulert under CITES og forskrift om fremmede organismer

Forfattere

Arne Holst-Jensen (red.), Magne Kaldhusdal, Solveig Marie Stubsjøen, Brit Tørud, Jørn Våge og Tor Olav Ånestad

Forslag til sitering

Holst-Jensen, Arne, Kaldhusdal, Magne, Stubsjøen, Solveig Marie, Tørud, Brit, Våge, Jørn, Ånestad, Tor Olav. Veterinærfaglige krav ved oppstalling av utvalgte dyregrupper regulert under CITES og forskrift om fremmede organismer. VI rapport. Veterinærinstituttet 2022. © Veterinærinstituttet, kopiering tillatt når kilde gjengis

Kvalitetssikret av

Merete Hofshagen, avdelingsdirektør dyrehelse, dyrevelferd og mattrygghet, Veterinærinstituttet

Publisert

2022 på www.vetinst.no
ISSN 1890-3290 (elektronisk utgave)
© Veterinærinstituttet 2022

Oppdragsgiver

Miljødirektoratet

M-2404 | 2022

Kolofon

Design omslag: Reine Linjer
Foto forside: Colourbox
Fugl: *Cacatua sulphurea*
Slange: *Epicrates subflavus*
Fisk: *Scleropages formosus*
Sommerfugl: *Ornithoptera priam*

www.vetinst.no

Innhold

Bakgrunn	8
Aktuelt regelverk	9
Naturmangfoldloven	9
CITES regelverket	10
Forskrift om fremmede organismer	12
Matloven	12
Dyrehelseforskriften	13
Forskrift om handel med levende dyr m.v.	13
Dyreimportforskriften	13
Forskrift om forbud mot innførsel av dyr og smitteførende gjenstander	14
Kjæledyrforskriften	14
Forskrift om utvidelse av akvakulturanlegg m.v.	14
Akvakulturdriftsforskriften	15
Dyrevelferdsloven	15
Forskrift om forbud mot eksotiske dyr	16
Forskrift om omsetning og midlertidig hold av dyr	16
Forskrift om næringsmessig transport av dyr	16
Forskrift om transport av akvakulturdyr	17
Forskrift om avliving av dyr	18
Konsekvenser av det veterinære regelverket	18
Hjemmel for beslag i levende dyr	20
Aktuelle dyregrupper	22
Arter som er omfattet av CITES	22
Arter som er omfattet av forskrift om fremmede organismer	22
Arter som er omfattet av forskrift om forbud mot eksotiske dyr	22
Data om importert til Norge	22
Oppstalling	27
Generelt om krav om dyrevelferd til oppstalling	27
Tilgjengelige oppstallingsmuligheter i Norge	28
Representative eksempler	30
Insekter, edderkoppdyr og andre leddyr	30
Små og middels store landdyr (pattedyr, reptiler, amfibier og fugler)	31
Fisk	32
Store landdyr	33
Avliving	33
Diskusjon, oppsummering, konklusjoner - forslag til beslutningsdiagram	34
Artsidentifisering	34
Status i andre land	34

Forslag til tiltak for håndtering av dyr ved mistanker om brudd på CITES-forskriften og/eller forskrift om fremmede organismer	37
--	----

Appendikser.....	40
A1 Referanseliste:.....	40
A2 Oversikt over dyreparker i Norge.....	44
A3 Regelverk.....	45

Sammenheng

Beskyttelse av naturmangfold og truede arter parallelt med forebygging av sykdom og spredning av skadegjørere er blitt stadig viktigere i en verden preget av stor internasjonal handel, reisevirksomhet og klimaendringer. Innførsel til og hold av levende dyr i Norge er regulert både gjennom miljøregelverk og dyrehelse- og dyrevelferdsregelverk. Noen av de sentrale formålene med lovreguleringen er å bidra til å ivareta naturmangfold, beskytte truede arter, forebygge innførsel av skadelige dyrearter og sykdommer, og fremme god dyrevelferd. Miljødirektoratet og Mattilsynet har sentrale roller i forvaltningen av dette regelverket.

Tollvesenet og politiet har utfordringer knyttet til kontroll med innførsler, og især med håndtering av ulovlige innførsler, bl.a. fordi det kan være sterke grunner til at ulovlig innførte dyr skal tas vare på som ledd i beskyttelse av truede arter. Utfordringene gjelder også enkelte tilfeller av hold av eksotiske arter i Norge, hvor det er tvil om lovligheten. Regelverket innebærer at dyr kan beslaglegges ved eller etter innførsel, og omfatter derfor også eksotiske dyr som allerede finnes i Norge. Regelverket om dyrehelse og -velferd stiller krav til oppstalling, transport og eventuell avlaving, uansett om det er aktuelt i forbindelse med grensepassering eller ved annet beslag.

Som ledd i oppfølgingen av gjeldende lov- og regelverk, med utgangspunkt i naturmangfoldloven og forskrifter hjemlet i denne, ga Miljødirektoratet derfor i 2019 Veterinærinstituttet i oppdrag å utarbeide en rapport som redegjør for mulighetene og gir anbefalinger om krav ved gjennomføring av tiltak, dersom man står overfor mulig ulovlig innførsel eller hold av fremmede/eksotiske dyr. Ofte må beslutninger fattes på kort tid og ufullstendig kunnskapsgrunnlag, noe som gjør slike vurderinger krevende. Det er derfor også nødvendig å inkludere beskrivelser av mulige midlertidige tiltak som kan sikre at man får bedre tid til å fremskaffe mer fullstendig beslutningsgrunnlag før de mest dyptgripende, endelige og irreversible tiltakene eventuelt iverksettes. Eksempler på tiltak er (midlertidig) beslag og oppstalling, omplassering, utførsel til opprinnelsesland eller avlaving. Rapporten tar utgangspunkt i de antatt mest realistiske scenarier i Norge i dag. Rømningsikkerhet er også kort belyst i rapporten.

Konkrete anbefalinger i denne rapporten er:

1. Styrke kapasiteten på identifisering av dyrearter som kan være gjenstand for mulig ulovlig innførsel og hold - både hos aktuelle myndigheter og gjennom aktivt samarbeid med relevante biofaglige miljøer i Norge og utlandet.
2. Etablere en veileder for rask avklaring av behov for oppstalling og/eller transport av dyr - til bruk ved mistanke om mulig ulovlig innførsel eller hold av dyret/dyrene.
3. Etablere en stående og hvilende oppstallings- og transportkapasitet - i første omgang for de antatt mest aktuelle dyregruppene (akvariefisk, amfibier, krypdyr, fugler, koralldyr, insekter og edderkopper). Styrket internasjonal samhandling kan på dette punktet bidra til å redusere behovet for avlaving av beslaglagte individer av truede arter.
4. Etablere en stående og hvilende avlivingskapasitet for alle typer av dyr.

5. Styrke informasjonsarbeidet til aktuelle myndighetsorganer og deres representanter, relevante fagmiljøer (biologi, juss), interesseorganisasjoner og -miljøer og mediene, for å heve kunnskapen om og oppmerksomheten på de relevante problemstillingene.
6. Gjennomføre mer detaljerte utredninger for bestemte dyregrupper, med målsetning om å styrke kapasiteten på identifisering og oppstalling/transport der dette i utgangspunktet framstår som særlig krevende.

Denne rapporten skal benyttes som kunnskapsgrunnlag i forbindelse med Miljødirektoratets oppfølging av CITES-forskriften og forskrift om fremmede organismer.

English summary

In a world of extensive international trade, traveling and climate change safeguarding nature and biodiversity and protecting endangered species is more important than ever. This must go along with measures to prevent introduction of harmful animal species and diseases that can affect animals and humans. Introduction of live animals and animal husbandry in Norway are regulated by environmental, animal health and animal welfare legislation. Some of the key objectives of this legislation is to protect nature diversity, endangered species, prevent introduction of harmful animal species and diseases, and promote animal welfare. The Norwegian Environment Agency (Miljødirektoratet; tema.miljodirektoratet.no/en/) and the Norwegian Food Safety Authority (Mattilsynet; www.mattilsynet.no/language/english/) are the main competent authorities for this legislation.

The inspection services (customs and police) face challenges related to controlling imports and in particular illegal imports. There may be strong reasons to keep illegally imported animals alive, e.g. to protect endangered species. Similar and equally relevant challenges apply to some cases of husbandry of exotic animal species where the legality is questionable. The legislation opens for optional seizure and confiscation of animals at or after imports, and apply also to exotic species already present in Norway. The legal framework includes specific animal health and welfare requirements relating to care, transport and disposal of seized and confiscated animals, whether seizure/confiscation takes place in connection with border crossing or other incidents.

As a means to operationalise current legislation with particular emphasis on naturmangfoldloven (Nature Diversity Act) and regulations authorised therein, the Norwegian Environment Agency in 2019 contracted the Norwegian Veterinary Institute (Veterinærinstituttet; www.vetinst.no/en) to prepare a report summarising options, requirements and recommendations for actions when facing possible illegal imports or husbandry of exotic animals. Decisions in this type of situation often need to be made on the basis of limited knowledge and within short time frames, making them particularly difficult. This report therefore also considers options to allow for more time to assess the situation and obtain more complete knowledge prior to implementation of any extensive, final and irreversible measures. Examples of actions are (temporary) seizure and holding, replacement, export of animals to their country of origin or euthanasia. The report builds on the presumed most realistic scenarios in Norway today. Prevention of escapes are also briefly covered in the report.

Specific recommendations in this report are:

1. Reinforce the capacity to identify species that can be subject to possible illegal import and husbandry - among competent authorities and through active collaboration with relevant bio-expert communities in Norway and abroad.
2. Establish a guide to rapid assessment of the potential needs for holding and/or transport of animal(s) - for use upon suspicion of illegal import or husbandry of animal(s).
3. Establish a standing and resting holding and transport capacity - in the first instance for the presumed most relevant types of animals (fish, amphibian, reptiles, birds,

corals, insects and arachnids). Reinforced international collaboration at this point may contribute to reduce the application of euthanasia when coping with endangered species.

4. Establish a standing and resting capacity for euthanasia of all types of animals.
5. Reinforce the information and communication actions targeting relevant authorities and their representatives, experts in biology and law, stakeholder organisations and communities, as well as public media, in order to raise awareness on the issues covered in this report.
6. Conduct more detailed investigations covering particular animal categories, with the objective to reinforce the capacities for identification, holding and transport where these issues appear to be particularly challenging.

This report will be used as a knowledge basis for the Norwegian Environment Agency in their operationalisation of the national CITES Regulation (CITES forskriften; English version here: lovdata.no/dokument/SFE/forskrift/2018-06-15-889) and the Regulation relating to alien organisms (forskrift om fremmede organismer; non-official English version: www.regjeringen.no/en/dokumenter/forskrift-om-fremmede-organismer/id2479700/).

Bakgrunn

Miljødirektoratet er ansvarlig myndighet etter forskrift om fremmede organismer, lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-06-19-716, samt CITES-forskriften, lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-06-15-889?q=cites.

Internasjonale og nasjonale veterinære krav som bl.a. følger av CITES konvensjonen (jf. cites.org/sites/default/files/document/E-Res-17-08.pdf) gjør at Direktoratet bestilte en gjennomgang av de kravene for dyrevelferd som skal være innfridd for oppstalling, transport og avlaving av terrestriske og akvatiske dyr importert eller holdes i Norge uten de nødvendige tillatelser etter forskrift om fremmede organismer.

Oppdraget ble gitt til Veterinærinstituttet sommeren 2019 og skulle adressere både vertebrater og invertebrater av ulike størrelseskategorier og antall. I oppdragsbeskrivelsen het det bl.a. «*Gjeldene kriterier vil være utgangspunkt for utvikling av rutiner i samarbeid med Mattilsynet og tollvesenet, samt vurdering av eksisterende eller eventuelle nye steder, for oppstalling.*»

En første versjon av sluttrapporten ble oversendt fra Veterinærinstituttet i desember 2020. Direktoratet inviterte deretter Mattilsynet til å komme med innspill på rapporten, og det resulterte i at publisering av rapporten ble utsatt og oppdraget til Veterinærinstituttet ble noe utvidet våren 2022.

Den opprinnelige oppdragsspesifikasjonen lød videre slik:

«Konklusjonene skal skissere praktiske løsninger ved oppstalling ved ulike forhold under gitte krav basert på en vurdering av de mest vanlige scenarioene ved import av ulike organismegrupper; herunder import av hobbydyr, organismer brukt til mat og organismer brukt til for til dyr.

Mer spesifikt skal dokumentet gå igjennom realistiske scenarioer, med utgangspunkt i eksisterende krav og relative kostnadsestimat, og komme med anbefalinger til standard ved; 1) Transport innenlands fra sted hvor inndragning/beslag er gjennomført til sted for oppstalling. 2) Oppstalling over i) kortere (fem dager) og ii) lengre perioder (lengre enn fem dager). Her skal det også gis en oversikt over eksisterende oppstallingssteder i dag. 3) Avlaving av inndratte eksemplar. 4) Krav til institusjon som mottaker ved omplassering. 5) Eventuelle tilleggskrav ved planlegging av nytt sted for oppstalling.»

Spesifikasjonen av det utvidete oppdraget i 2022 lød:

«Det skal foretas en gjennomgang av rapporten ... for å sikre at beskrivelsen av Mattilsynets og Miljødirektoratets regelverk og ansvarsområder er korrekt og oppdatert etter seneste regelverksendringer, jf. skriftlige innspill til rapporten fra Miljødirektoratet og Mattilsynet. Aspekter rundt behov for rømningssikring skal belyses kort.»

Aktuelt regelverk

Det aktuelle regelverket for denne rapporten er fastsatt i eller hjemlet i 3 lover:

- naturmangfoldloven (lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100), som hjemler blant annet
 - CITES-forskriften
 - forskrift om fremmede organismer
- matloven (lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-12-19-124), som hjemler blant annet
 - dyrehelseforskriften
 - forskrift om handel med levende dyr m.v.
 - dyreimportforskriften
 - forskrift om forbud mot innførsel av dyr og smitteførende gjenstander
 - kjæledyrforskriften
 - forskrift om utvidelse av akvakulturanlegg m.v.
 - akvakulturdriftsforskriften
- lov om dyrevelferd (lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97), som hjemler blant annet
 - forskrift om forbud mot eksotiske dyr
 - forskrift om omsetning og midlertidig hold av dyr
 - forskrift om næringsmessig transport av dyr
 - forskrift om transport av akvakulturdyr
 - forskrift om dyrevelferd ved fremvisning av dyr
 - Forskrift om avliving av dyr

I tillegg har smittevernloven (lovdata.no/dokument/NL/lov/1994-08-05-55) relevans i den grad dyr er eller kan være bærere av mikroorganismer eller andre smittestoffer som kan overføres til, fra eller mellom mennesker. Det viktig at man hensyntar smitterisiko i vurderingene som må gjøres i hvert enkelt tilfelle, da det er betydelig risiko for at slik smitte kan komme inn med og/eller spres til mennesker, nye dyrearter og andre importerte individer, bl.a. i forbindelse med oppstalling og transport.

Naturmangfoldloven

Formålet med lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven; lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100) er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på (§ 1). Etter loven defineres (§ 3) dyr som pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk og virvelløse dyr; fremmed organisme som en organisme som ikke hører til noen art eller bestand som forekommer naturlig på stedet; og innførsel som kryssing av grense på land mot nabostat eller ilandføring fra områder utenfor lovens virkeområde.

CITES-forskriften er hjemlet i lovens § 26. Forskrift om fremmede organismer er hjemlet i lovens § 28.

Lovens § 29 fastslår at levende eller levedyktige organismer bare kan innføres til Norge med tillatelse fra myndigheten etter denne loven. Hvis innførselen tar sikte på utsetting i miljøet, skal søknaden om tillatelse klarlegge de virkninger som utsettingen kan ha for det biologiske

mangfold. Dessuten kan tillatelse ikke gis hvis det er grunn til å anta at innførselen vil medføre vesentlige uheldige følger for det biologiske mangfold.

Videre understreker § 32 at krav om tillatelse etter naturmangfoldloven ikke fritar for krav om tillatelse til innførsel eller utsetting etter annet lovverk. Trenger en innførsel eller utsetting tillatelse etter flere lover, skal myndighetene etter denne og andre lover sørge for samordnet saksbehandling. Denne paragrafen definerer også avgrensning mot smittevernloven og matloven.

Avslutningsvis omtaler loven ulike sanksjonsmuligheter (§§ 72-75), som omfatter beslag, inndragning (evt. at dyret tilfaller statskassen), destruksjon, avliving, retur til myndighetene i utførselslandet, vedtak om at lovovertreder skal dekke utgifter i forbindelse med inndragning, tvangsmulkt, miljøerstatning, bøter og fengselsstraff inntil fem år.

For ytterligere detaljer om naturmangfoldloven vises det til Appendiks A3.1

CITES regelverket

Konvensjonen for internasjonal handel med truede arter (CITES) er en multilateral internasjonal avtale mellom land for å kontrollere handel med ville dyr og planter. Formålet med CITES-konvensjonen er å bidra til bevaring av truede plante- og dyrearter. En konsekvens av dette er at ved ulovlig innførsel av dyr som omfattes av CITES er det viktig å kunne vurdere alternativ til avlivning. Dette har vært en viktig premis i arbeidet med rapporten. I underkant av 6000 dyrearter er omfattet av konvensjonen. Rundt 600 av disse er så sterkt truet at all handel med dem i praksis er forbudt (CITES Appendix I). For de øvrige er internasjonal handel enten begrenset (CITES Appendix II) eller det foreligger krav om opprinnelsessertifikat eller eksporttillatelse for inn- og utførsel (CITES Appendix III). Foreløpig siste oppdatering av appendiksene ble gjort 22. juni 2022 (cites.org/eng/app/appendices.php).

CITES-regelverket består av to hoveddeler:

- a) *forskrift om innførsel, utførsel, besittelse mv. av truede arter av vill fauna og flora (CITES-forskriften, ikrafttredelse 01.07.2018), og*
- b) *Resolusjonen Disposal of illegally traded and confiscated specimens of CITES listed species (Conf. 17.8).*

Begge disse dokumentene viser til og er basert på CITES-konvensjonen.

CITES-forskriften

Forskrift om innførsel, utførsel, besittelse mv. av truede arter av vill fauna og flora (CITES-forskriften; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-06-15-889) har til formål å bevare arter som er omfattet av CITES-konvensjonen og andre naturlig viltlevende arter som er eller kan bli truet av utryddelse som følge av handel. CITES-forskriften slår bl.a. fast (§ 2) at den også gjelder innenlands besittelse og kommersiell fremvisning av eksemplarer angitt i forskriftens vedlegg 3 nr. 1 og (§ 4) at innførsel av eksemplarer av arter oppført i vedlegg (Appendix) 1 bare er tillatt ved fremleggelse av CITES-utførselstillatelse utstedt av ansvarlig CITES-myndighet i utførselsstaten og CITES-innførselstillatelse utstedt av Miljødirektoratet. Tillatelsene må gjelde de aktuelle eksemplarene. Ved innførsel av levende eksemplarer av arter oppført i vedlegg 1, kreves i tillegg at transport og oppbevaring skjer i samsvar med nasjonalt regelverk og transportkrav fastsatt i partsvedtak under CITES, på en måte som ikke skader eller påfører individet unødig lidelse samt at mottaker av eksemplaret er egnet og utstyrt for å ta vare på det. I § 4 framkommer det videre at det ikke kan gis tillatelse til

innførsel av eksemplarer oppført i vedlegg 2. Forskriftens § 8 redegjør nærmere for vilkår for innenlands besittelse av arter angitt i forskriftens vedlegg 3, mens § 12 gjelder eksemplarer av arter fra oppdrett.

Forskriftens § 25 fastsetter bl.a. at det er Miljødirektoratet som har det overordnede ansvaret for kontroll med etterlevelse av forskriften, og at Tolldirektoratet fører kontroll med innførsel. Etter gjennomført tollbehandling oversendes relevant CITES-dokumentasjon og eventuelle beslag av eksemplarer av arter til Miljødirektoratet.

I forskriftens § 29 framgår det at Miljødirektoratet håndhever og sanksjonerer overtredelser av forskriftens § 4, m.fl. og enkeltvedtak truffet i medhold av disse bestemmelsene etter naturmangfoldloven § 69 til § 74 og svalbardmiljøloven § 93 til § 98. Overtredelse av nevnte bestemmelser er straffbart etter naturmangfoldloven § 75 og svalbardmiljøloven § 99. Når Miljødirektoratet vurderer administrativt beslag etter naturmangfoldloven § 72a, kan kontrollmyndigheten holde aktuelle eksemplarer tilbake i inntil fem dager i påvente av avgjørelse om beslag. Før en eventuell avliving av levende eksemplarer av arter oppført i vedlegg 1, liste A, skal Miljødirektoratet vurdere muligheten for omplassering av eksemplaret. Miljødirektoratet kan treffe vedtak om at kostnader forbundet med inndragning dekkes av den som forsettlig eller uaktsomt har innført, utført, gjenutført, ilandført eller besittet eksemplarer av arter i strid med forskriften.

Miljødirektoratet kan oppnevne en eller flere vitenskapelige myndigheter under CITES (§ 30). Oppnevnt vitenskapelig myndighet skal, etter oppdrag fra Miljødirektoratet, gi råd i vitenskapelige spørsmål i tråd med konvensjonen og partsvedtak. Råd omfatter vitenskapelige vurderinger av arter, herunder listeforslag, og vitenskapelige råd knyttet til innførsel og utførsel.

For ytterligere detaljer om CITES-forskriften henvises til Appendiks A3.2

CITES-resolusjonen

Resolusjonen (Conf. 17.8, punkt 4) om håndtering av konfiskerte eksemplarer av truede dyrearter som har vært utsatt for ulovlig handel «*oppfordrer ansvarlige myndigheter til, i samarbeid med vitenskapelige eksperter og andre, å utvikle handlingsplaner for å håndtere beslaglagte og konfiskerte spesimens i tråd med retningslinjene som er beskrevet i denne resolusjonens Annex 3*» (forfatterens uoffisielle oversettelse; se original tekst i Appendiks A3.3). Følgende punkter (5-10) i annekset 3 er særlig relevante, og slår fast at handlingsplanen skal: (forfatterens uoffisielle oversettelse, se Appendiks A3.3 for original tekst)

- *Sørge for opplæring av personell som håndterer beslagleggelse og avhending av levende eksemplarer for å sikre både umiddelbar og langsiktig dyrevelferd*
- *Inkludere en liste av eksperter/institusjoner som kan bistå med artsidentifisering, stell og/eller andre tekniske forhold ved beslagleggings-, konfiskasjons- og avhendingsprosesser*
- *Identifisere og/eller utvikle fasiliteter som kan ta ansvar for stell av levende eksemplarer umiddelbart etter beslagleggelse*
- *Identifisere midlertidige oppstillingsfasiliteter som har samtykket til å levere tilfredsstillende omsorg for konfiskerte levende eksemplarer av bestemte taksa inntil konfiskasjonsprosessen er avsluttet*

- *Identifisere innenlandske godkjente fasiliteter og programmer som har samtykket til å levere tilfredsstillende omsorg, inkludert veterinær eller fytosanitær omsorg, og som er villig til å akseptere konfiskerte levende eksemplarer av bestemte taksa. Partene skal utarbeide en liste av slike fasiliteter og programmer, som skal oversendes til Sekretariatet som vil gjøre listen tilgjengelig for Partene etter anmodning*
- *Sikre at Parten begynner å evaluere mulighetene for avhending av beslaglagte eksemplarer umiddelbart etter beslagleggelse*

Forskrift om fremmede organismer

Forskrift om fremmede organismer (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-06-19-716) fastsetter at den som er ansvarlig for aktivitet som innebærer innførsel, omsetning, transport, formidling, hold eller utsetting av fremmede organismer som kan medføre risiko for uheldige følger for det biologiske mangfold dersom de spres, har et omfattende ansvar (se detaljer i Appendiks A3.4). For eksempel er hovedregelen at det kreves tillatelse for innførsel av levende dyr.

Forskriften slår i tillegg bl.a. fast at ved mistanke om hvorvidt kravene etter forskriften er oppfylt, kan tollmyndighetene holde organismene tilbake i inntil fem virkedager, for en avklaring fra Miljødirektoratet om dette (§ 27, ledd 2), og dersom innførselen ikke tilfredsstillende forskriftens krav til tillatelse eller melding, eller består av organismer som er forbudt og det ikke er gitt dispensasjon til innførselen, eller ved fare for rømming eller spredning av organismer, kan tollmyndighetene holde organismene tilbake inntil Miljødirektoratet har truffet en beslutning om den videre behandling av innførselen (§ 28).

Matloven

Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-12-19-124) skal bl.a. fremme god dyrehelse (§ 1). Loven omfatter alle forhold vedrørende dyrehelse, herunder gjenstander og organismer som kan føre med seg smitte (§ 2). Loven etablerer en varslingsplikt bl.a. dersom det foreligger grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser (§ 6), og en opplysnings- og rapporteringsplikt som gjelder enhver som er i besittelse av dyr eller andre gjenstander eller organismer som kan føre med seg smitte (§ 14).

Lovens § 19 fastslår at enhver skal utvise nødvendig aktsomhet, slik at det ikke oppstår fare for utvikling eller spredning av smittsom dyresykdom. Videre heter det at levende dyr ikke skal omsettes, tas inn i dyrehold, flyttes eller settes ut når det er grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser. Paragrafen hjemler også forskrifter for å forebygge, overvåke og bekjempe dyresykdommer og smittestoffer, herunder flytting, transport, omsetning og bruk av levende og døde dyr, og av gjenstander, samt å innføre adgangsbegrensninger for personer som kan føre med seg smitte til bygninger som brukes til dyr, fôr eller utstyr til dyr.

Matlovens relevans for denne rapporten er hovedsakelig knyttet til at det foreligger en betydelig risiko for at importerte og eksotiske dyr kan ha med seg uønskete smittestoffer. Det er mange eksempler på at fremmede smittestoffer kan ha særlig alvorlige helse- og miljøkonsekvenser ved introduksjon og overføring til nye arter eller grupper av vertsdyr eller mennesker. Det er også en ikke ubetydelig risiko for at importerte og eksotiske dyr kan bli alvorlig syke av smittestoffer overført fra dyr, mennesker og miljø i Norge. I vurderinger av

tiltak som innebærer behov for oppstalling og/eller transport må derfor smittevern inngå, og matloven og forskrifter hjemlet i loven gir føringer for begrensning av smitterisiko og håndtering av smitte og smittemistanke.

Dyrehelseforskriften

Forskrift om dyrehelse (dyrehelseforskriften; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2022-04-06-631/*#&) skal fremme forebygging og bekjempelse av dyresykdommer som kan overføres til dyr og mennesker. Forskriftens saklige virkeområde omfatter (§ 2) holdte og ville dyr, avlsmateriale, fasiliteter, transportmidler, utstyr og alle andre smitteveier og materialer som bidrar eller kan bidra til spredning av smittsomme dyresykdommer, m.m.

Forskriften inkluderer egne kapitler om utfyllende nasjonale bestemmelser om listeføring, meldeplikt og tiltak ifht. spesifikke sykdommer på ulike dyregrupper, både vann- og landdyr.

Forskrift om handel med levende dyr m.v.

Forskrift om tilsyn og kontroll ved import og eksport av levende dyr, annet avlsmateriale og animalsk avfall innen EØS, og ved import av levende dyr fra tredjestater (forskrift om handel med levende dyr m.v.; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1998-12-31-1484) skal sikre tilsyn og kontroll med dyrehelsemessige, dyrevernmessige og avlsmessige vilkår ved import og eksport av levende dyr, annet avlsmateriale og animalsk avfall innen EØS, og ved import av levende dyr fra tredjestater. Forskriftens virkeområde (§ 2) omfatter tilsyn og kontroll med import og eksport av levende dyr, men gjelder ikke kjæledyr i følge med eier eller under ansvar av en privatperson og avlsmateriale fra kjæledyr, når innførselen eller utførselen ikke er gjenstand for kommersiell handel.

Mattilsynet skal (§ 6) føre kontroll med dyrehold, virksomheter og godkjente stasjoner, og importør og første mottaker av forsendelser (til Norge) skal (§ 7) være registrert hos Mattilsynet før innførsel finner sted. Kontroll med levende dyr, annet avlsmateriale og animalsk avfall, samt kjøretøy som benyttes til transport kan til enhver tid foretas av Mattilsynet (§ 11). Levende dyr kan tidligst forlate bestemmelsesstedet som angitt i medfølgende helsesertifikat, 2 dager etter ankomst (§ 12), og videre distribusjon kan deretter tidligst skje etter ytterligere 2 dager fra ankomst.

Alle forsendelser fra tredjestater (land utenfor EØS) skal underkastes kontroll av en offentlig veterinær på en veterinær grensekontrollstasjon (§ 14). Her skal det foretas dokumentkontroll, identitetskontroll og fysisk kontroll av forsendelsen i samsvar med bestemmelser gitt av Statens dyrehelsetilsyn. Forsendelser kan avvises dersom grensekontrollen avdekker nærmere angitte forhold (§ 16). Ved avvising skal alle dokumenter som følger forsendelsen påføres stempel som viser at forsendelsen er avvist. Avvising innebærer ikke automatisk retur eller utsendelse, men gir grensekontrollen flere muligheter (§ 16). I § 17 redegjøres det for hvem som må dekke kostnader forbundet med kontroll og eventuell avvising og videre behandling. Mattilsynet fører tilsyn og fattar vedtak for å gjennomføre bestemmelsene gitt i og i medhold av denne forskriften (§ 18).

Dyreimportforskriften

Forskrift som utfyller dyrehelseforskriften med bestemmelser om import av visse levende dyr, avlsmateriale og animalske produkter fra tredjestater (dyreimportforskriften; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2022-04-06-633/*#*) gir utfyllende bestemmelser om

import fra tredjestater av visse landdyr, avlsmateriale fra landdyr, alle livsstadier av akvatiske dyr og animalske produkter. Den omfatter også bestemmelser om håndtering etter import og transport av nevnte forsendelser.

I § 4 henvises det til en egen liste under EØS-avtalen, som angir hvilke tredjeland, territorier eller soner av disse som det er tillatt å innføre dyr og avlsmateriale fra. Av § 5 framgår det at det er forbudt å importere levende landdyr, sjøpattedyr, reptiler og amfibier fra tredjestater og Svalbard, i de tilfeller EØS-regelverket ikke inneholder felles dyrehelsekrav. Import kan i disse tilfellene bare skje etter særskilt godkjenning fra Mattilsynet.

Forskrift om forbud mot innførsel av dyr og smitteførende gjenstander

Forskrift om forbud mot innførsel av dyr og smitteførende gjenstander (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1991-07-02-507) gjelder forbud mot innførsel av levende og døde pattedyr, fugler, produkter av disse og andre varer som kan føre med seg smittsomme dyresykdommer. Formålet er å forebygge smitteinnførsel og -spredning, og forbudet omfatter også f.eks. fôr, strø og emballasjer som kan medbringe smitte.

Kjæledyrforskriften

Forskrift om ikke-kommersiell forflytning av kjæledyr (kjæledyrforskriften; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-05-19-542) fastsetter de dyrehelsemessige betingelsene for ikke-kommersiell forflytning av kjæledyr mellom Norge og andre EØS-stater og til Norge fra tredjestater og territorier, herunder Svalbard, og reglene om kontroll med slik forflytning. En forflytning av kjæledyr regnes som ikke-kommersiell der forflytningen er utløst av eierens behov for å forflytte seg og skjer innenfor tidsrommet fem dager før til fem dager etter eierens forflytning (§ 2).

§ 6 inneholder utfyllende nasjonale bestemmelser om forflytning av fugler, mens §6 A har tilsvarende bestemmelser om forflytning av kaniner, gnagere, reptiler og amfibier. Ikke-kommersiell forflytning av fem eller færre individer til Norge er i begge tilfeller tillatt dersom dyrene følges av et identifikasjonsdokument utstedt av en autorisert veterinær i avsenderlandet. Dette dokumentet skal bestå av et helsesertifikat der veterinæren bekrefter å ha foretatt en klinisk undersøkelse av dyrene og funnet at de ikke viser tegn til sykdom.

Kjæledyr som forflyttes til Norge fra andre tredjestater eller territorier enn de som er oppført på en spesifikk liste under EØS-avtalen (se § 3) skal innføres over Oslo Lufthavn eller Storskog (§ 9). Ikke-kommersiell forflytning av kjæledyr fra Svalbard kan i tillegg skje over Tromsø Lufthavn, Tromsø Havn og Bodø Havn. Det er Mattilsynet som fører tilsyn og kan fatte enkeltvedtak etter denne forskriften.

Forskrift om utvidelse av akvakulturanlegg m.v.

Forskrift om etablering og utvidelse av akvakulturanlegg, zoobutikker m.m. (forskrift om utvidelse av akvakulturanlegg m.v.; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-823) skal fremme god helse hos akvatiske dyr og ivareta god velferd hos fisk og tiftokreps. Forskriften omfatter velferdsmessige krav for fisk og tiftokreps i akvakulturanlegg, unntatt zoobutikker, hagedammer, kommersielle akvarier og grossister med akvariedyr (§ 2). Fram til 28. april 2022 var zoobutikker inkludert. Forskriften retter seg mot enhver som planlegger drift eller driver akvakulturanlegg eller havbeite, som skal registrere eller søke om godkjenning av etablering, utvidelse eller annen vesentlig endring av akvakulturanlegg eller havbeite.

§ 4 stiller krav til innhold i melding og registrering av akvakulturanlegg, mens § 5 setter krav om godkjenning ved etablering, utvidelse av produksjonsomfang m.m. av allerede godkjent akvakulturanlegg. Slik godkjenning gis av Mattilsynet, og akvakulturanlegg som produserer og omsetter akvariedyr omfattes av godkjenningskravet.

Akvakulturdriftsforskriften

Forskrift om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftsforskriften; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-822) skal fremme akvakulturnæringens lønnsomhet og konkurransekraft, men også fremme god helse hos akvakulturdyr og ivareta god velferd hos fisk. Forskriften retter seg også (§ 2) mot enhver som er eller plikter å være registrert, eller har eller plikter å ha godkjenning etter forskrift om akvakulturanlegg m.v. § 4 eller § 5. Forskriftens saklige virkeområde er i hovedsak knyttet til akvakultur for matproduksjon men omfatter også (§ 3 k): Zoobutikk, hagesenter, hagedam, kommersielt akvarium og grossist med akvariedyr hvor det er direkte avløp til naturlige vannmasser uten behandling av avløpsvannet. For disse gjelder at driften skal være helsemessig (§5 første del av tredje ledd), det skal til enhver tid foreligge en oppdatert beredskapsplan som ivaretar smittehygiene (§ 7), det skal føres driftsjournal (§ 10), relevante smitteforebyggende og smittehygieniske tiltak skal gjennomføres inkludert nødvendig brakklegging (§ 11 første og andre ledd), det skal gjennomføres risikobaserte helsekontroller hvor også driftsjournalen gjennomgås (§ 13).

Dyrevelferdsloven

Lov om dyrevelferd (dyrevelferdsloven; lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97) omfatter forhold som påvirker velferd hos eller respekt for pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tiftokreps, blekksprut og honningbier. Loven gjelder tilsvarende for utviklingsstadier av nevnte dyr dersom sanseapparatet tilsvarer utviklingsnivået hos levende dyr (§ 2). Loven slår bl.a. fast at

- dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger (§ 3).
- transport skal foregå på en måte som er til minst mulig belastning for dyret. Dyr skal kun transporteres når de er i en slik tilstand at det er forsvarlig å gjennomføre hele transporten. Transportmiddelet skal være egnet ut fra hensynet til dyrenes sikkerhet og art. Dyr skal ha nødvendig tilsyn og stell under transporten (§ 11).
- avlaving av dyr og håndtering i forbindelse med avlavingen skal skje på dyrevelferdsmessig forsvarlig måte. Den som benytter bedøvings- eller avlivingsutstyr, skal påse at dette er egnet og vedlikeholdt. Dyr som eies eller på annen måte holdes i menneskelig varetekt, skal bedøves før avlaving. Bedøvingsmetoden skal gi bevissthetstap, og dyret skal være bevisstløst fra før avlavingen påbegynnes og til døden inntreffer. Krav om bedøving før avlaving gjelder ikke hvis dyret avlives med en metode som gir umiddelbart bevissthetstap. Etter at avlaving er utført, skal det påses at dyret er dødt (§ 12).
- Mattilsynet fører tilsyn og kan fatte nødvendige vedtak (§ 30)
- Forskriftens § 32 redegjør nærmere for hvem som kan fatte vedtak (både tilsynsmyndigheten og politiet) om midlertidig forvaring, sikring av nødvendig stell og eventuelt salg, omplassering eller avlaving. Videre slås det fast at midlertidig forvaring av dyr skal ikke vare lenger enn nødvendig. Tilsynsmyndigheten kan vedta at dyreholder eller andre ansvarlige skal dekke kostnadene for tiltak. Politiet skal hjelpe til med gjennomføring av tilsyn og vedtak når tilsynsmyndigheten ber om det.

Dyreholder skal ifølge loven

- sørge for at dyr blir ivaretatt av tilstrekkelig og faglig kompetent personell. Andre skal ha nødvendig kompetanse til den aktiviteten de utfører (§ 6).
- påse at driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger som brukes til dyr, er egnet til å ivareta hensynet til dyrenes velferd (§ 8).
- dyr bare skal holdes hvis de kan tilpasse seg holdet på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte (§ 22)
- sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd (§ 23).
- sikre at dyr får godt tilsyn og stell (§ 24)

Forskrift om forbud mot eksotiske dyr

Forskrift om forbud mot å innføre, omsette og holde eksotiske dyr (forskrift om forbud mot eksotiske dyr; lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-05-11-597) slår fast at det som hovedregel er forbudt å innføre, omsette og holde såkalte eksotiske pattedyr, reptiler og amfibier som verken lever vilt i norsk natur eller tradisjonelt holdes som husdyr i Norge (§ 2). Forskriften gjelder altså ikke eksotiske fugler, akvatiske dyr, insekter eller andre virvelløse dyr. I tillegg er 19 reptilarter (hvilke er spesifisert i vedlegg til forskriften) unntatt fra forbudet dersom dyrene er født i fangenskap og har foreldre som er født i fangenskap (§ 3). Personer og virksomheter som innfører, omsetter eller holder reptiler, skal ha skriftlig dokumentasjon som viser hvilken av de tillatte artene hvert dyr tilhører. Dokumentasjonen skal også vise at dyret og foreldrene til dyret er født i fangenskap. Dokumentasjonen skal følge dyret så lenge det lever.

Forskrift om omsetning og midlertidig hold av dyr

Forskrift om omsetning og midlertidig hold av dyr (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-08-11-958) skal fremme god velferd og respekt for dyr i forbindelse med omsetning og midlertidig hold (§ 1). Forskriftens virkeområde (§ 2) omfatter bl.a. salg, utleie og utlån av dyr til og fra dyreforretning; dyrepensjonat; og både kommersielle, ikke-kommersielle og ideelle virksomheter som driver omplassering av dyr. Forskriften gjelder IKKE for hest, honningbier, fisk, tifotkrepss og blekksprut. Virksomheter som omfattes av forskriften skal meldes til Mattilsynet (§ 3). Forskriften inneholder en lang rekke krav bl.a. knyttet til kompetanse, dokumentasjon, selve anlegget, dyrenes levemiljø, tilsyn og stell av dyrene, og fôr og drikkevann.

Forskrift om næringsmessig transport av dyr

Forskrift om næringsmessig transport av dyr (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-02-08-139) skal fremme forsvarlig velferd for dyr under transport. §§ 5-11 gjelder ikke transport av akvatiske dyr.

Forskriftens § 15 fastslår at for hunder, katter, kaniner, gnagere og pelsdyr skal transportmidlet ha tilstrekkelig ventilasjon som sikrer at dyrene kan ha normal temperaturregulering. Dyrene skal ha egnet underlag som sikrer en tørr og bekvem liggeplass. Dyrene skal tilbys vann og fôr ved behov, pelsdyr minst hver tredje time.

Forskrift om transport av akvakulturdyr

Forskrift om transport av akvakulturdyr (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-820) skal fremme god helse hos akvatiske dyr og ivareta god velferd hos fisk under transport. Forskriften omfatter (§ 2) transport av levende akvakulturdyr, men kravene til velferd i kapitlene 2-4 omfatter kun fisk. Både transport av akvariedyr til zoobutikker, hagesenter, hagedammer, kommersielle akvarier og grossister og transport av bløtdyr og krepsdyr omfattes av forskriften.

Forskriften inkluderer flere definisjoner (§ 3), bl.a. (e) lang reise som en reise som varer mer enn 8 timer og begynner når det første akvakulturdyret i lasten flyttes, og (j) transport som enhver flytting av akvakulturdyr som foretas ved hjelp av ett eller flere transportmidler, og tilknyttede aktiviteter, herunder lasting, avlesning, omlasting og hvile, inntil avlesningen av akvakulturdyrene på bestemmelsesstedet er fullført.

Forskriften stiller krav om at transportenheten som benyttes til transport av levende akvakulturdyr, unntatt akvariedyr, krepsdyr, bløtdyr og rogn og melke av akvakulturdyr, skal være godkjent av Mattilsynet (§ 4). Plastposer som benyttes til transport av mindre mengder fisk er ikke omfattet av krav om godkjenning. I denne rapportens kontekst vil det derfor bare unntaksvis være nødvendig med forhåndsgodkjenning av transportenheten. Unntak gjelder imidlertid ikke for andre deler av forskriften.

Kapittel 3 redegjør for generelle smittehygieniske og fiskevelferdsmessige krav til transport av fisk. Overflatene i transportenheten skal være glatte, lette å rengjøre og desinfisere (§ 8). Transportutstyret skal være uten lommer, sprekker, skarpe vinkler m.m. som i vesentlig grad vanskeliggjør effektiv rengjøring og desinfeksjon. Volum på tank, kar, brønn (resirkuleringsystem) skal være kjent. Tørroppstilte pumper, muffe og skjøter skal konstrueres slik at de er tette og ikke suger inn luft som kan generere et totalgassproblem i transportvannet ved kjøring på lukket system (resirkulering). Transportutstyret skal ikke avgi stoffer som er helseskadelige for fisk eller som på annen måte påfører fisken skade eller unødige påkjenninger.

Mattilsynet skal varsles umiddelbart ved forhold som har medført vesentlige velferdsmessige konsekvenser for fisken, herunder sykdom, skade eller svikt (§ 10).

Kapittel 4 beskriver særskilte velferdsmessige krav til transport av fisk, og har derfor stor relevans i denne rapportens kontekst. Her stilles det bl.a. krav til kompetanse (§ 12). Transporten skal gjennomføres på en skånsom måte som er tilpasset fiskens art, alder, utviklingsstadium, kondisjon, sultetid og vanntemperatur (§ 14). Transporten skal gjennomføres uten unødige forsinkelser og tilpasses forhold som kan ha betydning for fiskens velferd. Ved lengre transporter skal det legges særlig vekt på vannkvalitet, vanntemperatur og tetthet. Ved transport i lukket system må forsvarlige nivåer av CO₂ og O₂ vies spesiell oppmerksomhet. Fisk som i utgangspunktet ikke er skikket for transport, kan likevel transporteres dersom dette totalt sett ansees som mest forsvarlig ut fra hensynet til fiskehelse og fiskevelferd. I § 16 fastslås det at vannkvaliteten skal overvåkes, men transport av mindre mengder fisk i plastposer er unntatt fra krav om systematiske målinger.

Kapittel 5 redegjør for særskilte smittehygieniske krav til transport mv. av akvakulturdyr. § 19 presiserer at fisk fra ulike akvakulturanlegg ikke kan transporteres samtidig i samme transportenhet, men at forbudet ikke gjelder akvariefisk.

Forskrift om avlving av dyr

Forskrift om avlving av dyr (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-01-13-60) gir kun retningslinjer for pattedyr og fugl, og gjelder primært ifbm. slakt. Et generelt krav om at dyr skal bedøves før avlving er gitt i dyrevelferdsloven § 12.

Konsekvenser av det veterinære regelverket

Ved ulovlig innførsel eller hold av dyr som er regulert under CITES og forskrift om fremmede organismer, vil det være et offentlig ansvar å sørge for godt smittevern og god dyrevelferd under oppstalling og transport for dyr som blir beslaglagt eller tatt i midlertidig forvaring. En eventuell avlving av dyr må gjøres i henhold til gjeldende regelverk. En hovedutfordring ligger i å sikre at dyrevelferden blir tilstrekkelig godt ivaretatt for dyrearter som det finnes lite kunnskap om og hvor det kan være behov for spesielt tilpasset oppstalling og/eller transport.

I det veterinære regelverket er det to grunnleggende forhold som sentrale: smittevern og dyrevelferd. Smittevern reguleres i hovedsak gjennom matloven og forskrifter hjemlet i denne, mens dyrevelferd i hovedsak reguleres gjennom dyrevelferdsloven og forskrifter hjemlet i denne. Mye av det veterinære regelverket er rettet inn mot dyr som inngår i matproduksjonen, samt sports- og familiedyr. Denne rapporten dreier seg bare helt unntaksvis om slike dyr, og i all hovedsak om eksotiske dyr av alle slag (både land- og vannlevende, med og uten velutviklede nervesystemer). Dette er dyr som bare i noen tilfeller er eksplisitt nevnt i regelverket, og det kan derfor være krevende å få en fullstendig oversikt over kravene knyttet til hver enkelt dyreart eller gruppe, og til om forsendelser er å anse som kommersielle eller ikke. All innførsel av levende dyr krever tillatelse etter forskrift om fremmede organismer. I det veterinære regelverket er det ofte krav knyttet til kompetansen hos og godkjenning av aktører som håndterer dyr, om at import skal være forhåndsgodkjent av Mattilsynet, og at det må foreligge dokumentasjon på dyrenes helsestatus. I tillegg kan det være krav om dokumentasjon på opprinnelsen til dyrene. Kjæledyrforskriften inneholder i tillegg krav som begrenser hvor i Norge visse dyr kan innpassere til landet.

Det første som må vurderes i lys av det veterinære regelverket er om smittevernet er godt nok ivaretatt og hvilke tiltak som evt. er nødvendige og mulige å iverksette for å ivareta smittevernet. I dette ligger en initiell vurdering av helsetrussel. I utformingen av rutiner og beslutningsrekker/-diagrammer må det implementeres et første punkt som sikrer at uønsket smitte ikke importeres, eller eventuelt kan håndteres. All innførsel av biologisk materiale i form av levende eller døde dyr og produkter av slike, utgjør en risiko for å innføre smittestoffer som kan være en helsetrussel både for dyr og mennesker. Aktuelle situasjoner for spredning av smitte vil blant annet være ved rømninger, kontakt mellom mulige bærere og mottakelige dyr og ved håndtering av innførte organismer. Ved håndtering kan fysisk skade på mennesker også oppstå, grunnet dyrs størrelse og atferd eller ved eksponering for giftstoffer. Giftstoffer vil særlig være aktuelt for noen reptiler og insekter. Biosikkerhet er en faktor som bør inngå i alle ledd av håndtering, transport og oppstalling av organismer. Ut over dette må biosikkerhet vurderes og tas hensyn til ved håndtering og avhending av dyr og avledete produkter/gjenstander. Av dyrevelferdsmessige grunner må det også vurderes om et antatt friskt importert, fremmed eller eksotisk dyr kan være sårbart for smitte fra dyr som for eksempel allerede finnes i landet, på et mulig aktuelt oppstallingssted eller i transportmidler og -beholdere.

Pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tiftokreps, blekksprut og honningbier omfattes av dyrevelferdsloven og de bestemmelsene denne gir. Denne lovens formål er «å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr», og i § 3 slås det fast at «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger». Dyrevelferd kan defineres som «individets subjektive opplevelse av sin mentale og fysiske tilstand som følge av dets forsøk på å mestre sitt miljø» (Norges Forskningsråd, 2005). Dyrevelferd har tradisjonelt blitt forstått i lys av biologisk funksjon, men blir nå i økende grad definert ut fra dyrets egenopplevelse og følelsesmessige tilstand. Dette reflekteres i regelverket i form av tydeligere velferdskrav for dyregrupper med velutviklede nervesystemer (dyr som er omfattet av dyrevelferdsloven) enn til andre antatt mindre utviklede dyregrupper (dyr som ikke er omfattet av dyrevelferdsloven). Varighet og intensitet av behagelige og ubehagelige følelser er bestemmende for det totale velferdsnivået. Mestring av utfordringer i miljøet er nært knyttet til individets mobilisering av energi gjennom den fysiologiske stressresponsen. Stress blir et velferdsproblem når individet utsettes for akutte og sterke belastninger eller kroniske belastninger (dvs. langvarige eller hyppige belastninger som akkumuleres over tid). Konsekvensen av belastninger som overgår individets mestringsevne kan for eksempel være nedsatt reproduksjon, hemmet tilvekst og nedsatt immunforsvar, noe som kan føre til økt sykdomsforekomst, patologiske forandringer, og i verste fall død (Norges Forskningsråd, 2005). Siden dyr i fangenskap ofte har begrensede muligheter til å gjøre noe med sin egen situasjon, er det viktig å sikre at dyrene får dekket sine behov og opplever god velferd.

Unntaksvis angir regelverket konkrete og kvantitative krav for ivaretagelse av dyrevelferden, knyttet til bestemte dyreslag, for eksempel om hyppighet av tilsyn, tilgang til fôr og vann, utforming og arealkrav, m.m. Som hovedregel er kravene mer generelle, og etterlater derfor betydelig rom for skjønn. Det tilsier at det vil være en klar fordel om det personellet som skal håndtere saker på de aktuelle områdene får god og felles opplæring, at det utarbeides skriftlige og gjerne godt illustrerte veiledere og at man forsøker å utvikle og etablere systemer for erfaringsutveksling og harmonisering av praksis. Kravene er ofte strengere når det er snakk om et større antall dyr (>5) enn hvis det er snakk om enkeltindivider.

Både oppstalling og transport av dyr må oppfylle kravene til smittevern og dyrevelferd. Dyrevelferdsloven (§ 11) slår fast at transport skal foregå på en måte som er til minst mulig belastning for dyret. Dyr skal kun transporteres når de er i en slik tilstand at det er forsvarlig å gjennomføre hele transporten. Transportmiddelet skal være egnet ut fra hensynet til dyrenes sikkerhet og egenart. Dyr skal ha nødvendig tilsyn og stell under transporten. Transport av beslaglagte dyr vil kunne regnes som næringsmessig transport, som reguleres av forskrift om næringsmessig transport av dyr. Denne forskriften har imidlertid få krav av relevans for denne rapporten. Forskrift om transport av akvakulturdyr har langt tydeligere krav, bl.a. knyttet til utforming og egenskaper ved transportutstyr/-enheter, og til overvåking under transporten, men disse kravene gjelder kun for fisk. Selv om disse kravene først og fremst er utformet med tanke på havbruksnæringen så har de i betydelig grad relevans for denne rapporten.

Mer konkrete anbefalinger for transport, oppstalling og eventuell avliving for ulike dyregrupper finnes i varierende grad, utenfor regelverket, og vil bli beskrevet i senere kapitler.

- Pattedyr som skal transporteres, bør fraktes i et eget, mindre og forholdsvis mørkt transportbur. Dette vil bidra til at dyret lettere faller til ro og reduserer risiko for at dyret kan komme til skade. En del pattedyr er renslige og trenger toalettmuligheter eller lufting ved lengre transporter.
- Fugler som skal transporteres, bør fraktes i et eget, mindre transportbur slik at de ikke kan flakse rundt og komme til skade. Det er lettere for fuglen å falle til ro hvis buret er litt mørkt. Fugler bør ikke utsettes for trekk, høye temperaturer eller mye støy og uro under transporten.
- Reptiler og amfibier finnes det få generelle retningslinjer og regler for, ifht. transport. Det er angitt noen anbefalinger i VKM-rapporten «Risikovurdering - Dyrevelferd ved hold av visse arter som familie og hobbydyr» (2011): Reptiler transporteres normalt enkeltvis i tøyposer (mykt materiale, hindrer skade ved forsøk på å bryte ut), ofte plassert i en isoporboks eventuelt med en varmeflaske/varmeelement. Mørke og god kroppslig kontakt med omgivelsene gir minst stress ved transport av reptiler. Amfibier bør transporteres i en vanntett pose eller plastikkboks med lokk. Om mulig bør det bare være ett dyr i hver boks/pose og aldri mer enn én art. Poser for akvariefisk fungerer bra. For hovedsakelig landlevende og semiakvatiske amfibier fylles bare litt vann i posen, og den fylles med luft før man knytter en knute på den. For vannlevende amfibier fylles posen ca. 1/3 med vann, og resten fylles med luft før man knytter en knute på posen. Vann bør skiftes hver dag hvis transporten tar lengre tid. Samme prinsipp gjelder for plastikkbokser. Fordelen med slike bokser er at man kan lage små luftehull i lokket. Ulempen med plastikkbokser er at amfibiene kan slenges rundt i boksen ved brå bevegelser. Det bør derfor legges noe bløtt materiale, som papir eller mose, i bunnen som polstring. Transportposen eller boksen bør holdes i en temperaturkontrollert omgivelse, f.eks. en isoporkasse, og må ikke utsettes for store temperatursvingninger, som direkte sollys eller kulde. For både reptiler og amfibier vil risiko for lidelse øke hvis underlaget (substratet) i transportkassen eller klimatiske forhold er uhensiktsmessige (VKM, 2011).

Avliving av dyr og håndtering i forbindelse med avlivingen skal skje på dyrevelferdsmessig forsvarlig måte. Dyret skal avlives med en metode som gir umiddelbart bevissthetstap, eller bedøves med en metode som gir bevissthetstap før avlivning påbegynnes. Etter at avliving er utført skal det påses at dyret er dødt. Avlivning av dyr skal utføres av veterinær eller andre kompetente personer i henhold til regelverket.

Hjemmel for beslag i levende dyr

Ved ulovlig innførsel, hold eller annen befatning med dyr er det flere aktuelle hjemler for å ta dyr i beslag. Ved brudd på CITES-forskriften eller forskrift om fremmede organismer kan tollmyndighetene holde tilbake dyret i inntil fem virkedager. Innen utløpet av 5-dagersfristen beslutter Miljødirektoratet hvorvidt det skal tas administrativt beslag i eksemplaret, i medhold av naturmangfoldloven § 72a. Eventuelt kan saken anmeldes, og politiet overta beslaget med hjemmel i straffeprosessloven. Et beslag fattet av Miljødirektoratet skal ikke ha varighet ut over 6 måneder. Innen utløpet av 6-månedersfristen må Miljødirektoratet ta

stilling til hvorvidt eksemplaret skal inndras etter naturmangfoldloven § 72b, eventuelt om saken anmeldes til politiet som inndrar eksemplaret i straffesaken. Hvis dyret er en viltart tilfaller eiendomsretten Viltfondet så snart det konstateres at dyret er ulovlig innført til Norge eller ulovlig holdes fanget, jf. viltloven § 48. Mattilsynet har også hjemmel for å ta beslag, beordre avliving eller iverksette andre nødvendige tiltak opp mot levende dyr, med utgangspunkt i matloven og dyrevelferdsloven og forskrifter hjemlet i disse to lovene.

Aktuelle dyregrupper

Arter som er omfattet av CITES

Totalt 5945 dyrearter er beskyttet av CITES-konvensjonen gjennom regulering av internasjonal handel (data hentet 14. november 2022, men siste oppdatering oppgis å være per 26. november 2019; www.cites.org/eng/disc/species.php). Av disse dyreartene er 3664 virveldyr/vertebrater (894 pattedyr, 1461 fugler, 954 reptiler, 201 amfibier og 154 fisk) og de resterende 2281 artene er virvelløse/invertebrater. Dyreartene er fordelt over tre lister (Appendix I, II og III) basert på graden av behov for beskyttelse fra overbeskatning. Appendix I omfatter 325 ulike arter pattedyr, 155 fugler, 98 reptiler, 24 amfibier, 16 fisk og 69 virvelløse. På denne listen er artene utrydningstruet og det er forbudt å drive kommersiell handel med dem. Appendix II omfatter 523 arter pattedyr, 1279 fugler, 777 reptiler, 173 amfibier, 114 fisk og 2190 virvelløse. Arter på denne listen er ikke nødvendigvis utrydningstruet, men kan bli det i fremtiden med mindre handel er begrenset og kontrollert. Internasjonal handel forekommer med godkjente eksporttillatelser. Importtillatelser er ikke nødvendig bortsett fra i noen av medlemslandene, med strengere regler. Arter listet i Appendix I, avlet i fangenskap, behandles likt med arter listet i Appendix II. I tillegg lister Appendix II arter som ligner på andre arter som allerede finnes på listene. Appendix III omfatter 46 pattedyr, 27 fugler, 79 reptiler, 4 amfibier, 24 fisk og 22 virvelløse. Dette er arter som er inkludert på listen etter forespørsel fra minst ett av medlemslandene hvor handel med arten allerede er kontrollert og et samarbeid med de andre medlemslandene er nødvendig for å hindre overbeskatning. Handel med disse artene er bare tillatt med eksporttillatelse og opprinnelsessertifikat fra landet som ba om at arten skulle listes (www.cites.org/eng/disc/species.php).

Arter som er omfattet av forskrift om fremmede organismer

I prinsippet er alle levende dyr omfattet av denne forskriften, siden all innførsel krever tillatelse. En oversikt over tillatelser som er gitt i Norge finnes på www.miljovedtaksregisteret.no/Vedtaksøk/Resultat?Tema=9.

Arter som er omfattet av forskrift om forbud mot eksotiske dyr

Forskriften omfatter eksotiske pattedyr, reptiler og amfibier. Eksotiske dyr er dyrearter som ikke lever vilt i Norge, og som ikke er tradisjonelle produksjonsdyr, sportsdyr eller familiedyr i Norge. I et eget vedlegg til forskriften navngis totalt 19 arter som ikke er omfattet av forbudet mot innførsel, omsetting og hold av eksotiske dyr, dersom dyrene og deres foreldre er født i fangenskap. Av disse artene er 9 slanger, 7 øgler og 3 skilpadder. Forskriften stiller krav om nødvendig dokumentasjon som må følge dyrene gjennom hele levetiden. Noen av artene er også omfattet av CITES-forskriften.

Data om importer til Norge

Som ledd i å identifisere hvilke dyrearter og -grupper det er aktuelt å skulle oppstalle er det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i de årlige rapporteringene fra Norge til CITES som kan filtreres ut på land, årstall m.m. fra trade.cites.org/en/cites_trade/. En gjennomgang av importrapporteringene for de siste 12 årene (2010-2021) er oppsummert i Tabell 1. Bemerk at tallene for 2021 sannsynligvis ikke er fullstendige. Av tabellen framgår det at de største dyregruppene er klassene koralldyr (Anthozoa) som utgjør knapt halvparten, fugler (Aves) som

utgjør i overkant av en firedel, og krypdyr (Reptilia) som utgjør 13%. Langt størsteparten av registreringene faller under Appendix II, men 161 (7%) faller under Appendix I fordelt på 5 strålefinnefisk (Actinopteri), 104 fugler, 32 pattedyr (Mammalia) og 20 krypdyr. Det er også 27 registreringer som faller under Appendix III, fordelt på 5 fugler, 10 haier og skater (Elasmobranchii) og 12 krypdyr (3 slanger og 9 skilpadder). Blant fuglene skiller papegøyer seg spesielt ut både på grunn av et høyt antall registreringer, omkring 80% av alle fuglene, og fordi de fleste registreringer som faller under Appendix I er papegøyefugler (orden Psittaciformes); 98 registreringer fordelt med 8 på kakadufamilien (Cacatuidae) og 90 på parakittfamilien (Psittacidae).

Miljødirektoratet omtaler CITES-relaterte aktiviteter i sine årsrapporter. Disse omfatter likevel bare unntaksvis tall for import, utførsler og beslag (Miljødirektoratet 2016; 2017; 2018; 2019; 2020; 2021; 2022) og er derfor mindre informative enn oppslag i CITES databasen. En kontrollaksjon (i regi av økokrim) på import av reptiler ble gjennomført sammen med Tollvesenet og Mattilsynet i 2019. Miljødirektoratet har tett samarbeidet med Tollvesenet, som er førstelinje kontrollmyndighet på CITES-regelverket.

Basert på tall oppgitt i 125 rapporter på konfiskeringer fra tollmyndighetene utført fra januar 2008 til juni 2017 er det flest reptiler (spesielt slanger og skilpadder) og fugler (hovedsakelig papegøyer) som tas inn til Norge uten påkrevd tillatelse under CITES. I tillegg innføres en del fisk og koraller (Sollund, 2019). Arbeidet med rapporten har avdekket at det ikke eksisterer noen fullstendig oversikt over innførsler av levende dyr til Norge. Tallene fra tollmyndighetenes rapportering dekker trolig ikke alle konfiskeringer som ble gjort i denne perioden da data før 2014 ikke ble rapportert systematisk og konfiskeringene ble underrapportert. Videre er det sannsynlig at ikke alle tilfellene ble anmeldt til politiet. Ifølge tollmyndighetene ble det i 2011 gjort 131 CITES-konfiskeringer, hvorav 7 reptiler, 40 fugler og ett pattedyr. I 2010 var det 149 CITES-konfiskeringer, hvorav 5 var reptiler. I 2009 ble 7 reptiler konfiskert og i 2008 ble 6 CITES-reptiler og 51 CITES-fugler konfiskert (Sollund, 2013). Tollvesenets tall er inkludert i registreringene i CITES databasen (trade.cites.org/en/cites_trade/).

Tabell 1. Oppsummering av innrapporterte importerte til Norge i CITES databasen for årene 2010-2021*. *Bemerk at tallene for 2021 er ufullstendige.

Norsk taxon-navn	Klasse	Orden	Norsk navn	Familie	# records	App. I	App. II	App. III	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 SUM				
Strålefinnefisker	Actinopteri				66	5	61	-	12	12	8	11	4	2	7	7	2	-	1	-	66			
Amfibier	Amphibia				11	-	11	-	6	-	-	-	2	1	-	-	1	1	-	-	11			
					1153																			
Koralldyr	Anthozoa	Scleractinia	Helioporacea		6	-	6	-	-	-	1	1	1	2	-	-	-	-	1	-	6			
					1 135																			
			Acroporidae		93	-	93	-	7	10	11	7	10	11	10	11	10	6	8	4	7	2	93	
			Agariciidae		16	-	16	-	-	1	2	1	1	3	6	-	6	-	2	-	-	-	16	
			Caryophylliidae		212	-	212	-	8	11	18	21	23	20	32	20	32	26	20	9	22	2	212	
			Dendrophyllidae		74	-	74	-	5	6	10	7	8	10	10	10	10	6	2	1	9	-	74	
			Faviidae		153	-	153	-	11	13	18	14	18	13	21	12	21	12	12	5	16	-	153	
			Fungtidae		73	-	73	-	7	7	12	7	7	7	7	7	7	5	2	4	7	1	73	
			Merulinidae		55	-	55	-	5	7	6	5	7	7	7	7	7	5	3	-	3	-	55	
			Mussidae		169	-	169	-	6	6	20	16	18	12	20	13	20	13	25	10	22	1	169	
			Oculinidae		36	-	36	-	3	1	6	5	4	5	7	3	7	3	-	-	2	-	36	
			Pectinidae		67	-	67	-	-	4	5	5	8	8	12	8	12	8	6	2	9	-	67	
			Pocilloporidae		63	-	63	-	5	9	10	6	7	5	8	5	8	5	4	-	3	1	63	
			Poritidae		92	-	92	-	5	7	12	11	10	7	12	9	7	12	9	7	3	8	1	92
			Siderastreaeidae		1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	
			Trachyphyllidae		21	-	21	-	1	2	3	2	1	1	2	1	2	1	3	2	3	-	21	
			Uspsifisert		10	-	10	-	-	1	4	1	1	1	1	1	1	-	1	-	-	-	10	
Stolonifera		12	-	12	-	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	-	-	-	1	-	12			
Edderkoppdyr	Arachnida				34	-	34	-	12	2	-	-	-	-	-	15	4	-	-	1	34			
					586																			
Fugler	Aves	Anseriformes		Andefugler	2	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2			
		Columbiformes		Duefugler	5	1	4	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	2	-	5		
		Cuculiformes		Gjøkefugler	5	-	5	-	-	2	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	5		
		Falconiformes		Falkefugler	22	4	18	-	8	10	-	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	22		
		Galliformes		Hønefugler	4	1	2	1	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	4		
		Passeriformes		Spurvefugler	11	-	9	2	4	3	-	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	11		
					516																			
		Psittaciformes		Papegøye-fugler	Cacatuidae	32	8	24	-	7	6	-	3	2	1	4	4	2	3	-	-	32		
					Loriidae	4	-	4	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4		
					Psittacidae	479	90	389	-	66	71	24	41	52	60	50	29	32	29	25	-	479		
			Uspsifisert	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1				
Rheiformes		Nanduer		1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1				
Strigiformes		Ugler		20	-	20	-	-	8	5	-	-	-	-	-	1	6	-	-	20				
Muslinger	Bivalvia			39	-	39	-	4	4	5	4	6	4	3	4	2	1	2	-	39				
Haier og skater	Elasmobranchii			10	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	-	-	10				
Igler	Hirudinoidea			14	-	14	-	-	1	-	1	2	1	3	1	2	1	2	-	14				
Nesledyr	Hydrozoa			16	-	16	-	2	2	3	2	2	2	2	-	-	-	-	1	16				
Pattedyr	Mammalia			73	32	41	-	7	9	8	7	6	8	6	3	2	3	10	4	73				
					385																			
Krypdyr	Reptilia	Crocodylia		Krokodiller	15	4	11	-	-	-	1	2	1	2	5	3	-	-	1	-	15			
		Sauria		Øgler	63	14	49	-	4	-	-	1	1	1	-	5	20	10	12	9	63			
		Serpentes		Slanger	218	2	213	3	4	1	-	1	1	-	4	35	56	42	54	20	218			
		Testudines		Skilpadder	89	-	80	9	6	7	5	5	5	4	6	9	17	9	11	5	89			
Totalt antall registreringer					2 387	161	2 199	27	208	226	200	192	210	203	249	224	248	144	236	47	2 387			

I Tollvesenets årsrapporter for perioden 2014 til 2019 oppgis ikke tall for CITES-relaterte beslag (Tollvesenet 2015; 2016; 2017; 2018; 2019; 2020), og beslag av dyr er ikke listet som en kategori i beslagsstatistikkene som følger rapportene. I årsrapportene for 2020 og 2021 er det imidlertid tall for slike beslag (Tabell 2). Tollvesenet har opplyst at de ikke vet hvor mange av de beslaglagte dyrene som har blitt avlivet eller oppstallet og omplassert fordi det overlates til Mattilsynet å viderehåndtere beslag. I en artikkel fra Økokrim i 2011 (Brørby, 2011) anføres at det trolig er store mørketall mht. ulovlige import, og at politiet erfaringsvis også ofte henlegger åpenbare saker. I et doktorgradsarbeid utført ved Politihøgskolen ble det, basert på observasjoner og intervjuer med tollinspektører, vist at vilt-saker ble nedprioritert til fordel for andre typer av illegale varer (Runhovde, 2015). I samme doktorgradsarbeid ble det vist til systemsvakheter som en mulig hovedgrunn til at tollinspektørene ikke prioriterte vilt-saker. Blant systemsvakheterne ble det pekt på manglende målsetninger, svak ledelse i etterforskning av miljøkriminalitet, inkonsistent registrering i kriminalregistre som ga upålitelig statistikk, og lav straff eller straffefrihet i saker som ble behandlet i rettsvesenet (Runhovde, 2016). Forskeren har senere gjennomført en ny runde med intervjuer i Tollvesenet i en annen sammenheng og da var det mange som framhevet at kontrollen av CITES-arter har blitt skjerpet. Blant annet fordi man vet hvilke navngitte personer i Miljødirektoratet man skal ta kontakt med ved spørsmål om tilbakeholdelser/ beslag, og fordi man får svar relativt raskt (Runhovde, personlig meddelelse, 13. august 2020). Spesifikk omtale av beslag av dyr kan trolig også være et bidrag til å øke oppmerksomheten rundt ulovlige import og på den måten bidra til å styrke implementeringen av CITES.

Tabell 2. Oppsummering av Tollvesenets beslagstall for levende dyr (modifisert fra Tollvesenets årsrapporter for 2020 og 2021).

Fauna	2018		2019		2020		2021	
	Antall beslag	Antall individer	Antall beslag	Antall individer	Antall beslag	Antall individer	Antall beslag	Antall individer
CITES								
Andre levende dyr	1	1	0	0	2	6	0	0
Fugleegg	0	0	0	0	0	0	0	0
Levende fugler	0	0	1	6	0	0	0	0
Levende pattedyr	0	0	1	1	2	2	0	0
SUM CITES	1	1	2	7	4	8	0	0
Andre								
Levende fugler	0	0	3	41	6	247	6	103
Levende pattedyr	Ikke oppgitt	479	34	44	37	56	32	46
Andre levende dyr	Ikke oppgitt	29	9	162	2	3	4	4509
SUM andre	Ikke oppgitt	508	46	247	45	306	42	4658
TOTAL SUM		509	48	254	49	314	42	4658

Det er en utfordring hvis arter ligner på hverandre og det kan være vanskelig å skille listeførte arter og andre arter som innføres lovlig. Imidlertid vil også arter som ikke er omfattet av CITES i mange tilfeller etter forskrift om forbud mot eksotiske dyr være ulovlige å innføre. Informasjon om hvilke arter som omfattes av CITES finnes på cites.org/eng/disc/species.php hvor det også er lenker til fotografier av mange av artene. For noen grupper (visse slekter og familier) er alle arter inkludert i listen, men for mange grupper er det snakk om forskjellig juridisk og bevaringsmessig status mellom arter som er til forveksling like. Identifisering av arter krever spesiell kompetanse. For en ikke-ekspert er det derfor usannsynlig at det kan gjøres tilstrekkelig sikre vurderinger uten bruk av analyseverktøy (cites.org/sites/default/files/eng/E-Introduction%20to%20identification.ppt). Med tanke på at arter omfattet av CITES har særskilt behov for beskyttelse kan det være ønskelig å unngå avlaving av disse, mens avlaving i større grad er aktuelt for andre ulovlig innførte dyr. Tilgang til sikker identifisering er derfor av stor betydning. Sollund (2021) hevder at kriminalitet knyttet til handel med truede arter (fortsett) har lav prioritet i Norge. Videre mener hun at

den største svakheten i dagens norske praksis er knyttet til avlaving av beslaglagte dyr, som hun beskriver som et betydelig brudd på «species justice», et begrep som handler om alle arters verdi og problematiserer at noen dyrearter kan anses å være mer verdifulle enn andre.

CITES har utarbeidet en manual for identifisering av arter (cites.org/eng/resources/wiki_id.php) som ikke er fullstendig. Den har bl.a. ikke blitt oppdatert mht. arter som er lagt til i CITES listene siden 2009. Fra 2020 er manualen modernisert og gjort tilgjengelig som 6 nedlastbare dokumenter (checklist.cites.org/#/en/about). Manualen er et viktig verktøy for å gi tollere og andre større trygghet i identifiseringsfasen før eventuelt beslag av dyr.

Identifisering av arter er også tidkrevende. Med begrunnelse i ressursbruk kan det også være at ulovlig innførsel av eksotiske arter har lav prioritet (Runhovde, 2015). Innførsel og salg av CITES-listede dyr som er oppdrettet i fangenskap er lov med tillatelse utstedt av CITES myndighetene i eksportstaten, og dokumentasjon fra ansvarlig CITES myndighet i opphavlandet på om disse individene er innfanget fra naturen eller ikke. I Norge er det også krav om importtillatelse utstedt av norsk CITES myndighet for alle eksemplarer (både Appendix I og Appendix II). Det er også krav til registrering av oppdrettsanlegg for arter listet i Appendix I. Dersom tolleren har mistanke om CITES-brudd overlates saken til politiet. Slike saker ble i hvert fall tidligere ofte henlagt eller håndtert i forhold til annet regelverk som gir enklere saksbehandling (Runhovde, 2016).

Av de 19 lovlige reptilartene i Norge i hht forskrift om forbud mot eksotiske dyr er 15 arter CITES-listet eller listet som sårbare på International Union for Conservation of Nature (IUCN) sin rødliste (www.iucn.org/theme/species). Det er vanskelig å kontrollere om individene er avlet i fangenskap eller er innfanget. Arter på CITES-listen kan være eksklusive for samlere fordi de er utrydningstruet. Det er vanskelig å sende dyr tilbake til det landet de kom fra på grunn av gjeldende regelverk, høye kostnader og dokumentasjonskrav (Sollund, 2019).

Oppstalling

Generelt om krav om dyrevelferd til oppstalling

Oppstalling må skje i tråd med dyrehelseforskriften og dyrevelferdsloven og forskrifter hjemlet i eller av denne loven. Dyrehelseforskriften skal sikre at smitte forebygges og bekjempes. Det innebærer at man må gjøre en risikovurdering ifht. om dyr som skal oppstalles kan være smittebærere og spre smitte, og om disse dyrene kan være sårbare for smitte fra andre dyr i tilknytning til oppstallingen. Eventuelt må det gjøres tiltak som forebygger slik smitterisiko. Dyrevelferdsloven skal sikre at dyrenes velferd blir godt nok ivaretatt. Imidlertid er det kun pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tifotkreps, blekksprut og honningbier som omfattes av denne loven. Det medfører at f.eks. edderkoppdyr, de fleste insekter, pigghuder, og en rekke andre dyregrupper ikke er omfattet. Det er Mattilsynet som er ansvarlig myndighet ifht. dyrehelseforskriften og dyrevelferdsloven. Rømningssikring omtales ikke spesielt i regelverket, men bør likevel inngå i en totalvurdering av oppstallingsmulighetene. Rømningssikring tjener to formål, som samsvarer med hhv. formålet med dyrehelseforskriften og dyrevelferdsloven. Ved å forebygge at dyr rømmer kan man både forebygge smittespredning og at dyrene på annen måte utgjør en risiko for mennesker, dyr og miljø, og man kan beskytte dyrene mot å havne i miljøer hvor de selv utsettes for risiko. Med tanke bl.a. på at CITES-regulerte arter kan ha stor kommersiell verdi og at konfiskerte individer også er å betrakte som bevismateriale, kan rømningssikring være nødvendig også for å hindre at uvedkommende kan komme til dyrene og ta dem med seg eller slippe dem ut i uegnet miljø.

For en del av de aktuelle dyreartene kan også forskrift om omsetning og midlertidig hold av dyr komme til anvendelse, men denne forskriften omfatter bl.a. ikke honningbier, fisk, tifotkreps og blekksprut. Forskrift om dyrevelferd ved fremvisning av dyr (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-09-05-1035) gjelder ikke for tilfeller der fremvisning ikke er hovedformålet, og vil derfor i praksis ikke være relevant med tanke på oppstallingsbehov som diskuteres i denne rapporten.

Ved oppstalling kortere enn 5 dager vil man kunne bruke oppstallingsløsninger som ikke er helt optimale mht. dyrevelferd. Det kan f.eks. brukes enklere og mindre terrarier/bur i en kort periode. Basale behov slik som vann, fôr, temperatur må uansett tilfredsstilles. Biosikkerhet vil måtte ivaretas på lik linje uavhengig av lengden på oppstalling, men i tilfeller der det er avklart at dyr skal avlives, vil smitte mellom ulike individer i en slik gruppe være mindre relevant.

Fisk kan ikke stå i transportvannet etter lengre transport (fisk fra Asia er f.eks. ofte underveis i 24+ timer før ankomst Norge). Straks transportkartongene åpnes og fisken utsettes for lys, vil dens metabolisme og stress øke, med fare for forgiftninger om den ikke flyttes til nytt vann raskt. Det vil være nødvendig å foreta en gradvis tilpasning til det nye vannet, med mindre man kan påvise at alle livsviktige parametere er noenlunde overensstemmende. Med bare lufting av vannet risikerer man dødelig forgiftning (ammonium, nitritt) i løpet av kort tid selv om man ikke fôrer fiskene. Det må forefinnes innkjørte biologiske filtere; dvs. at filteret må ha gått kontinuerlig på et akvariesystem med lett belastning av nitrogenholdig organisk materiale i flere uker før fisken settes inn. Det kan brukes springvann, men det må være godt luftet og relevante parametere må være justert (temperatur, pH, vannets hardhet og nitritt).

Kravene en fisk stiller til oppbevaring er selvfølgelig avhengig av størrelse og antall. Dragon fish (*Scleropages formosus*, se forsiden) er en art som kan bli 90 cm lang, og i handel vil den normalt være mellom 20 og 40 cm. Et 40 cm langt individ må ha et kar på minimum 150 cm lengde. Et halvparten så stort individ minst 80-90 cm lengde. Det betyr et volum på standard-akvarier på ca. 200-600 liter. For hver enkelt fisk øker volumbehovet. En 40 cm lang fisk vil behøve minst 300 liter alene. En 20 cm fisk ca. 100 liter. Mattilsynet har utarbeidet en generell veileder for hold av fisk i akvarier (Mattilsynet 2014).

Tilgjengelige oppstillingsmuligheter i Norge

Tilbydere utenfor Tollvesen og Politi

Dyr innført uten de nødvendige tillatelser etter forskrift om fremmede organismer og CITES-forskriften, kan omplasseres til dyreparker, dyrepensjonater og virksomheter som driver omplassering av dyr. Virksomhetene må meldes inn til Mattilsynet for slikt hold. Forskrift om omsetning og midlertid hold av dyr er i utgangspunktet relevant, men gjelder f.eks. ikke for fisk. Denne forskriftens virkeområde omfatter bl.a. utlån av dyr til dyreforretning; dyrepensjonat; og både kommersielle og ikke-kommersielle og ideelle virksomheter som driver omplassering av dyr. Forskriftens § 5 omtaler krav til dokumentasjon knyttet til virksomheten, mens § 8 lister opp spesifikke krav til utforming av og rutiner i anleggene som benyttes til oppstillingen. Anlegg for midlertidig hold av dyr skal bl.a. være utformet og innredet slik at dyrene ikke kommer i fare for å bli skadet eller påføre andre dyr skade; være sikret mot at dyrene kan rømme; ha underlag som er egnet for arten; være tilstrekkelig sikret mot skadedyr; være egnet for å holdes rent; og ha et nødvendig antall oppholdssteder for å isolere syke dyr, dyr med ukjent smittestatus og dyr som av annen grunn krever særskilt skjerming og oppfølging. Leveforholdene (§ 9) skal være slik at lysforholdene, temperaturen, støynivået, luft- og vannkvaliteten og levemiljøet ellers er tilpasset dyreartene, antallet dyr og dyrenes alder; hvert dyr skal ha tilstrekkelig plass; dyr som er fiendtlig innstilt overfor hverandre, skal holdes atskilt; dyrene skal ha mulighet for fri bevegelse, regelmessig aktivitet og mosjon tilpasset dyrenes behov, art og alder og holdets varighet. I § 10 fastslås det at dyrene skal ha tilsyn og stell minst 2 ganger i døgnet; dyr som er syke, skadde, høyt drektige, nyfødte eller brunstige, og dyr som viser unormal atferd, skal vies særlig oppmerksomhet og om nødvendig holdes atskilt fra andre dyr; og syke og skadde dyr skal behandles straks, og om nødvendig av veterinær. Dersom det kan føre til unødig belastning for dyret å leve videre, skal det avlives av person som er kyndig i dette. Endelig presiserer § 11 at dyrene skal få tilstrekkelig fôr som dekker deres ernæringsmessige, fysiologiske og atferdsmessige behov, avhengig av arten, alderen og kondisjonen; og de skal ha tilstrekkelig tilgang til drikkevann av god kvalitet.

Ved utarbeidelse av rapporten er det identifisert flere dyreparker som holder dyr for fremvisning, både eksotiske og nordiske arter. Disse er listet i Appendiks 2. Det finnes ikke spesielle karantenestasjoner for fisk. Tollvesenet beslagla levende dyr på grunnlag av CITES-forskriften i 2018, 2019 og 2020, men ikke i 2021. Tollvesenet meldte også om beslag av levende dyr som ikke var omfattet av CITES-forskriften i årene 2018-2021. Det er tatt kontakt med Tollvesenet for å få klarhet i hvordan disse dyrene ble håndtert i etterkant av de ulike beslagene. Tollvesenet har svart at de overlates til Mattilsynet.

Det eksisterer ikke noen formell avtale mellom Miljødirektoratet og/eller Tollvesenet og mulige tilbydere av oppstillingsmuligheter i Norge. I tillegg til at Mattilsynet skal ha melding om virksomheter omfattet av forskrift om omsetning og midlertidig hold av dyr, er det Miljødirektoratet som er ansvarlig myndighet og skal godkjenne en slik oppstillingsmulighet under gjeldene bestemmelser i CITES, så vel som etter forskrift om fremmede organismer. I

andre land er det i varierende grad inngått slike avtaler med dyrehager og kommersielle akvarier. Det er også mulig å se for seg at det inngås avtale med dyre-/akvariebutikker, ikke-kommersielle og ideelle virksomheter som driver omplassering av dyr, og privatpersoner med spesiell kompetanse (f.eks. medlemmer i spesielle hobbyforeninger). Det er utenfor rammene av dette prosjektet å utarbeide en oversikt over slike aktuelle tilbydere av oppstillingsmuligheter. Det kan imidlertid være fornuftig å utarbeide en slik oversikt. Dersom slike tilbydere kan benyttes lovlig, bør det etableres en liste over aktuelle tilbydere som kan oppfylle kravene i dyrehelseforskriften og dyrevelferdsloven, og disse bør i neste omgang kontaktes for å etablere en beredskap som kan utløses raskt ved behov.

Muligheter for å etablere oppstillingsløsninger i regi av det offentlige (Tollvesen, Politi, m.fl.)

Det er svært stor variasjon i alternativer for oppstillingsløsninger. Oppstillingsløsninger kan være kostbare å etablere, og i fravær av egnet oppstalling vil avliving oftest være den mest realistiske løsningen. Realistiske kostnadsestimater og dialog med mulige tilbydere kan gi et godt grunnlag for å prioritere tilrettelegging og inngå forhåndsavtaler med mulige tilbydere. Oppstillingsløsninger som kan fungere midlertidig (inntil 5 døgn) kan være enklere og rimeligere enn mer varige oppstillingsløsninger. Som en illustrasjon på kostnadsnivå vil alt utstyr man trenger for et terrarium beløpe seg til kr. 3.500 - 10.000 for ett reptil. Dagaktive øgler trenger også et ganske omfattende lyssystem som koster mellom kr. 1.000 og 2.000 (Norsk Herpetologisk Forening, www.herpetologisk.org). Et nytt, stort papegøyebur koster fra ca. kr. 2.000. Å lage et voliére ved hjelp av ferdige elementer eller voliérenetting er billigere enn å kjøpe et bur, og fuglen(e) vil kunne ha mye bedre plass til å fly og utøve naturlig atferd. Ved hold av andre landlevende organismegrupper kan det ikke anslås kostnadsnivå, men slike må beregnes inn i en totalløsning for oppstillingsfasiliteter. Dyr som er dagaktive kan være roligere og mindre plasskrevende hvis de midlertidig tilbys oppstalling med lite lys. Oppstalling må uansett oppfylle de kravene som framgår av dyrevelferdsloven.

Levende fisk som kommer til en grensestasjon må enten oppbevares i det kjøretøyet den kommer med eller flyttes over til et akvarium på grensestasjonen. Teoretisk sett kunne nødvendige akvarier vært utplassert på de mest aktuelle grensestasjonene, havner med ferjer fra Danmark, Ørje, og Svinesund, samt på Gardermoen. Minimumsløsninger som inkluderer mekanikk for å regulere temperatur, oksygeninnhold m.m. vil trolig koste mellom kr. 10.000 og 20.000 per akvarium. Å holde akvarier i drift er imidlertid ressurskrevende både med tanke på driftsutgifter og behov for spesialkompetanse. Tollvesenet har, i forbindelse med utarbeidelse av denne rapporten, uttalt at de ikke selv kan drifte stasjoner som skal ta vare på levende fisk. De mener dette i stedet må gjøres av private aktører. De foreslår at de etter dialog med Mattilsynet kan la mottaker ta vare på fisken mens saken behandles. Alternativt anser Tollvesenet at fisken må avlives. Tollvesenet har ikke uttalt seg om sine muligheter til å håndtere andre dyregrupper.

Representative eksempler

Insekter, edderkoppdyr og andre leddyr

Med unntak for honningbier er disse dyrene ikke omfattet av dyrevelferdsloven. Generelt anbefales det at alle fasiliteter for oppstalling av insekter og edderkoppdyr skal tilfredsstillende følgende krav: fluktsikker og trygg for dyret, samt gi tilpasset plass, ventilasjon, temperatur og luftfuktighet. Tilgang til egnet mat og vann, samt regelmessig rengjøring er obligatorisk. Fluktsikring i forbindelse med rengjøring må planlegges. Aktuelle innretninger omfatter glass-terrariumer, akvarier med lokk, fauna-bokser, nettingbur med mer. Størrelsen kan variere fra en plastkopp med lokk til et stort rom, avhengig av antall og størrelse. Fleksibilitet i størrelse og innredning er hensiktsmessig, da behovene for oppstalling vil variere både med tanke på antall individer og arter, og med spesifikke behov for ulike arter og utviklingsstadier. Insekter og edderkoppdyr som krever mer enn romtemperatur bør oppstalles i innhegninger som fanger varme, for eksempel glass-terrariumer.

Oppstillingsenheten bør ha personell med nødvendig opplæring og kompetanse og gi sikker og trygg oppstalling samt tilfredsstillende av andre grunnleggende behov hos dyrene. Personalet bør ha evne og vilje til å forstå når det er behov for å konsultere eksperter og for å etablere avtaler med slike eksperter. Tilgang til egnet fôr kan være en utfordring. Mange insekter og edderkoppdyr spiser plantedeler, andre spiser andre virvelløse dyr eller krever andre typer biologisk materiale. Noen av disse fôrtypene kan være giftige for enkelte men ikke for andre dyr. Kombinasjon av egen kompetanse og et nettverk av eksperter vil være en fordel.

Oppstalling av insekter og edderkoppdyr er normalt ikke spesielt plass- eller utstyrskreven (www.oum.ox.ac.uk/learning/pdfs/bugcare.pdf; www.keepinginsects.com/introduction/why-keep-bugs/), men større leddyr kan kreve mer plass og enkelte leddyr kan være giftige for mennesker.

Den største kostnaden ligger sannsynligvis i kompetent personell, som bør være tilgjengelig til enhver tid. Kostnadene reduseres med få enheter som kan ta hånd om flere eller alle typer dyr, med de krav dette stiller til håndtering av svært ulike typer dyr.

Det første kritiske punktet i håndteringen av et leddyr som mistenkes å falle inn under regelverket for CITES eller forskrift om fremmede organismer, er artsidentifisering. Det kan ikke forventes at offentlig personell som først konfronteres med et slikt dyr kan utføre artsidentifisering. Det bør derfor være etablert avtale om raskest mulig assistanse fra ekspert. Uansett om dyret kan artsidentifiseres på stedet eller ikke, tas beslutning i henhold til et beslutningsdiagram utviklet for denne rapporten (se eget avsnitt). Denne første beslutningen kan være avlivning på stedet, midlertidig oppstalling på stedet i påvente av videre håndtering, transport for artsidentifisering før videre håndtering, eller transport for mer langvarig oppstalling. Uavhengig av beslutning skal dyrene håndteres i tråd med bokstav og intensjon i gjeldende nasjonalt og internasjonalt regelverk (CITES-forskriften, forskrift om fremmede organismer). Selv om de fleste leddyr ikke er nevnt i dyrehelseforskriften og lov om dyrevelferd, bør alle leddyr håndteres i tråd med intensjonen i disse.

Avlivning av virvelløse dyr bør utføres i samsvar med det som til enhver tid anses som best praksis. Forskning med tanke på human avlivning av virvelløse dyr er sparsom, men temaet blir

vist økende interesse og det er sannsynlig at nye metoder gradvis vil erstatte de eldre. Bennie og medarbeidere (2012) hevder at destruksjon av hjernen i mange tilfelle ikke er optimalt og at avlivning bør fokusere på større nerveganglia som hos de fleste er lokalisert til den ventrale midtlinjen. De anbefaler en metode de kaller 'målrettet hyperkalose' (lokal injeksjon med kalium [K⁺]). De fleste insekter og edderkoppdyr m.m. kan avlives med eddiketer (etylacetat) eller nafta (eter). Minst 60 % sprit kan også brukes (Dolmen og medarbeidere, 2010). Selv om enkelte, særlig større insekter som Lepidoptera (sommerfugler), kan avlives ved frysing, er det også mange insekter og andre virvelløse dyr som bare går i dvale ved nedfrysing. Overlevelsen er større ved langsom enn rask nedfrysing, og som regel er det store forskjeller i overlevelsessevne for ulike livsstadier (Block et al. 1990). På generell basis vurderes frysing derfor ikke som en sikker og god avlivingsmetode for insekter og andre virvelløse dyr. Bruk av kokende vann til avlivning av større leddyr er en metode som har møtt økende kritikk (Cooper, 2011), og samme innvendinger kan brukes mot denne metoden for leddyr generelt.

Små og middels store landdyr (pattedyr, reptiler, amfibier og fugler)

Dyr skal gis et levested som sikrer god velferd både ut fra artens og individets behov, og som gir rom for naturlige atferd. Ulike arter kan ha til dels svært forskjellige krav til fysisk miljø, temperatur og klima, fôr og stell. Dette har avgjørende betydning for hvilken størrelse, form og utrustning oppstallingsenhetene må ha. Mattilsynet har utarbeidet veiledere for hold av en rekke ulike kjæledyr (www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/stell_av_kjæledyr/) som inkluderer flere typer pattedyr (hund, katt, smågris, gnagere).

Terrarier (enhet for landlevende organisme) må innredes i henhold til dyrets naturlige atferd og ha tilstrekkelig plass for bevegelse. Gittertetthet og materialvalg må være tilpasset den aktuelle dyrearter, og må forhindre rømning og skader. Netting og glass kan virke usynlig for noen dyr som derfor bør tilbys terrarier med ugjennomsiktige vegger, og mange gnagere kan f.eks. gnage seg gjennom plastgulv. Etasjeinndelinger, aktiviseringsstilbud som klatre- og gnagemuligheter, gjemmesteder, sovehus, faste fôrings- og toalettsteder er ofte nødvendige. Arter som i naturlig miljø vil bruke mye energi og tid på å lete etter mat trenger stimulerende mosjonsmuligheter. Ulike arter har ulike behov ifht. temperatur, tørre/fuktige omgivelser, lys og mørke, osv. Det er i liten grad sannsynlig at flere ulike arter kan holdes i samme terrarium samtidig, og for noen arter må individer holdes separat mens andre er sosiale. Individer av ulike kjønn bør som hovedregel holdes separat. For noen arter er det ønskelig med mulighet for å være utendørs i perioder.

Dagaktive reptiler har andre krav til lys og lyssammensetning enn hva nattaktive reptiler har. Mange arter er i liten grad sosiale og bør holdes alene. Bunnmateriale i terrariet må være egnet, og det bør være tilstrekkelige klatremuligheter. Avhengig av art kan det være steiner, røtter eller grener som gir den riktige innredningen. Det må være skjulesteder, soveplasser og tilgang på drikkevann i terrariet, og noen arter trenger et badekar. Det bør være soner med ulike lysforhold, temperatur og fuktighet, slik at dyrene kan flytte seg etter behov. Enkelte reptilarter hibernerer. Daglige hygienetiltak innebærer skifte av vann og fjerning av avføring, ikke spist fôr og hudrester. Det må påses at varmelamper og UV-lys er riktig innstilt og fungerer (VKM, 2011).

Ernæring må tilpasses arten, da noen reptiler er utelukkende planteetere mens slanger kun spiser animalsk føde. Det er forbudt å bruke levende dyr som fôr (jf. dyrevelferdsloven). Veiledere om reptilhold finnes tilgjengelig på www.nzb.no (Norges Zoohandleres Bransjeforening). Faktaark om reptiler finnes hos Norsk Herpetologisk Forening

(www.herpetologisk.org). Informasjon om hold av ulike reptilarter finnes også i VKM-rapporten «Risikovurdering - Dyrevelferd ved hold av visse arter som familie og hobbydyr» (2011, s. 51 - 59). Mattilsynet har utarbeidet en egen veileder om hold av skilpadde (nettblankett.com/mattilsynet/skillpadde/).

VKM (2011) identifiserte følgende risikofaktorer knyttet til miljø og fôring av reptiler og amfibier: 1) Hold ved utilfredsstillende temperaturer eller fuktighet, som kan gi infeksjoner i munnhule (såkalt munnråte) og i respirasjonsorganer, samt skjellråte om bunnmaterialet er fuktig, 2) Sykdom på grunn av mangelfull eller feilkomponert diett, eller manglende mulighet til å syntetisere vitamin D3, 3) Rømming pga. usikrede terrarier/vivarier og 4) Brannskader, dersom direkte kontakt med varmekilder er mulig.

Mattilsynets veiledere om hold av kjæledyr inkluderer veileder for papegøyer, undulater og finkefugler: www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/stell_av_kjaeledyr/. Fugler har generelt behov for stor plass, og den beste løsningen er å holde dem i et voliére. Dette er et stort bur hvor fuglen kan fly. Den korteste veggen i voliéret/buret bør være minst dobbelt så lang som vingespennet på fuglen. Det bør være gode lysforhold og gjerne UV-lys spesielt beregnet for fugler. Bunnmaterialet kan være papir, støvfri flis eller skjellsand. Fuglene trenger sittepinner av forskjellige størrelser og et kar med vann til bading. Miljøberikelse i form av for eksempel grener, kvister og papegøyeleker må tilføres for å unngå at fuglene kjeder seg og mistrives. Ulike fuglearter har forskjellig næringsbehov. Pelletsfôr og frøblanding tilpasset arten, samt frukt og grønt er viktig ernæring. Tilsudd av skjellsand eller vitamin D kan også være nødvendig. Det er viktig at drikkevannet skiftes hver dag, da de fleste bakterier hos fugler spres via drikkevannet (Mattilsynet, 2014). Finkefugler er flokkdyr og flere arter kan i mange tilfeller gå sammen i samme bur. Det gjelder imidlertid ikke alle arter, så det må gjøres vurderinger i hvert enkelt tilfelle.

Fisk

Under forutsetning av at dyrene ankommer i god kondisjon, bør ikke fôring være nødvendig for oppbevaring i inntil 5 dager. Det innebærer at behovet for biologisk filtrering og vannbytter er noe mindre enn om man skulle tilføre næring, selv om det ikke bortfaller helt. Man må uansett forutsette at det brukes vann som er temperatur, pH- og GH- (hardhet) justert for den aktuelle arten. Som eksempel kan nevnes at dragon fish (*Scleropages formosus*) foretrekker temp. 24-30° C, pH 6,5 til 7,0 og GH 3-5 (høyere GH dersom fisken kommer fra en kilde med vesentlig høyere GH, transportvannet må altså testes). Akvariet må være utstyrt med et tettsittende lokk som er godt festet, da arten er utmerkede hoppere med store krefter. Vannet må ha sirkulasjon og biologisk filtrering (innkjørt filter) for å unngå opphopning av ammonium og nitrat.

For ett akvarium på f.eks. 600 liter med tett lokk, varme, filter, nødvendige vannjusteringsremedier og måleutstyr, vil en pris på rundt kr 20.000 være realistisk.

For fisk gjelder de samme reglene som for pattedyr og de skal bedøves før avlivning. Bruk av CO₂ til bedøvelse av fisk er forbudt. Aktuelle bedøvelsesmetoder kan være slag mot hodet eller bruk av anestesimidler. I fiskeslakterier brukes også strøm til bedøvelse før avlivning. Strøm er neppe det mest aktuelle i situasjoner hvor enkeltdyr skal avlives. Når fisken er bedøvet, skjæres gjellebuene over slik at den blør ut. Dette skjer i vann. Avlivningen må selvfølgelig skje før fisken evt. har våknet opp dersom det bedøves med strøm som gir en kortvarig bedøvelse.

En enkel standard for avliving av fisk er å benytte et slag i hodet som bedøvelse, etterfulgt av avskjæring av hodet ved gjellebuene. For veldig små fisk kan et knips mot hodet fungere godt, og hodet skjæres da av så langt fram som mulig.

Store landdyr

Større landdyr vil kreve så spesielle oppstillinger at disse i praksis kun kan tilbys av dyreparker.

Avliving

Forskrift om avliving av dyr (lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-01-13-60) har til formål å fremme dyrevelferdsmessig forsvarlig avliving av dyr. De konkrete retningslinjene omfatter imidlertid kun pattedyr og fugl.

En generell beskrivelse av avlivning av dyr vil ikke være mulig, med det mangfold av arter og metoder som er aktuelle. Kravet i regelverket er klart, dyr skal beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger (dyrevelferdsloven, § 3). Derfor skal håndtering, bedøving og avliving skje med anerkjente metoder og utstyr og utføres av kyndige personer, slik at risikoen for lidelse holdes så lav som mulig. Her tydeliggjøres et kompetansekrav som skal sikre korrekt gjennomføring av avlivning. Som illustrerende eksempel kan vises til VKM (2011), som beskriver avlivning av reptiler og amfibier i henhold til dyrevelferdsloven:

- Dekapitering eller nedkjøling alene er ikke ansett som riktig avlivning i henhold til dyrevelferdsloven. Reptiler og amfibier har en komplisert fysiologi og hos en del arter kan det være vanskelig å avgjøre om dyret er dødt. Det anbefales å bruke høye doseringer av bedøvelsesmiddel og avlivingsmiddel etterfulgt av fysisk avliving.
- Bedøving før avlivning: Tiletamine/zolazepam 25-50 mg/kg intramuskulært eller Ketamine HCl 100 mg/kg intramuskulært.
- Medikamentell avlivning: Overdose med pentobarbital gitt i bukhulen eller rett i hjertet.
- Fysisk avlivning: Dekapitering eller knusning av hjernen.

Fugler må sederes før avlivning (for dosering, medikamenter og administrasjon, se Arnemo et al, 2012-2013 eller Mans, 2014). Den anbefalte metoden for avlivning av enkeltfugler er intravenøs injeksjon av en overdose barbiturater (AVMA, 2020). Hvis fuglen er under full anestesi, kan også hjertestikk benyttes.

Også pattedyr bør sederes før avliving (for dosering, medikamenter og administrasjon, se Norecopas oppsummeringer, norecopa.no/files/teaching/norsk/anestesi.html, basert på Arnemo & al. (2013). Anbefalt metode for avliving er injeksjon av en overdose barbiturater (AVMA, 2020). Nakkestrekk kan også benyttes på mindre dyr.

Diskusjon, oppsummering, konklusjoner - forslag til beslutningsdiagram

Artsidentifisering

Det kan være svært vanskelig, selv for en erfaren biolog, å avgjøre om man står overfor en art som er omfattet av CITES eller en art som ligner. Konkret informasjon om hvilke arter som omfattes av CITES finnes på cites.org/eng/disc/species.php hvor det også er lenker til fotografier av mange av artene. For noen grupper (visse slekter og familier) er alle arter omfattet, men for mange grupper er det snakk om forskjellig juridisk status mellom arter som er til forveksling like. Ved innførsel er det derfor lite sannsynlig at det kan gjøres tilstrekkelig sikre vurderinger uten bistand fra eksperter og/eller ved bruk av analyseverktøy (cites.org/sites/default/files/eng/E-Introduction%20to%20identification.ppt). CITES har utarbeidet en manual for identifisering av arter (cites.org/eng/resources/wiki_id.php) som ikke er fullstendig. Den har bl.a. ikke blitt oppdatert mht. arter som er lagt til i CITES listene siden 2009. Fra 2020 er manualen modernisert og gjort tilgjengelig som 6 nedlastbare dokumenter (checklist.cites.org/#/en/about).

Hurtig og korrekt vurdering av juridisk status er avgjørende både for korrekt saksbehandling i forhold til importør og for å korte ned tiden hvor oppstalling er nødvendig ved beslag/begrunnet mistanke. Det anbefales derfor å inngå avtaler med relevante eksperter på artsidentifisering nasjonalt og om nødvendig også internasjonalt, som del av beredskapen.

Molekylære analyseverktøy for artsidentifisering har i flere år vært tilgjengelige bl.a. for å kunne identifisere om man står overfor en art som er omfattet av CITES (Arulandhu et al. 2017; Staats et al. 2016). Det er da i hovedsak snakk om såkalt barcoding hvor molekylære analyser benyttes for å sammenlikne det aktuelle individet mot databaser med sikkert identifiserte individer av de aktuelle artene.

For de formål som denne rapporten dekker vil det være snakk om et så bredt spekter av arter at det er lite sannsynlig at det finnes ett analyselaboratorium som kan tilby fullt validerte analyser på rutinebasis i dag. Sammen med andre lands tilsvarende myndigheter bør det imidlertid være mulig å inngå avtale om en stående analyseberedskap med bred nok dekning. Om det er ønskelig kan Veterinærinstituttet bidra med kontakter til aktuelle analyselaboratorier/-miljøer nasjonalt og internasjonalt.

På lengre sikt vil det sannsynligvis både bli utviklet raskere, enklere og bedre molekylære analyseverktøy og nye digitale løsninger basert på bl.a. avansert bildeanalyse, som sammen kan gjøre identifiseringen så enkel at den kan utføres på stedet av tollere eller andre uten høy kompetanse på analysemetoder.

Status i andre land

Partene i CITES forventes å rapportere på konkrete tiltak for å håndtere konfiskerte eksemplarer. Rapportene er tilgjengelige (cites.org/eng/resources/reports/biennial.php) og det er særlig punkt 1.7.5d i den siste versjonen av rapportskjemaet som gir informasjon om

forhold som er relevante for denne rapporten. Dessverre skilles det ikke klart mellom håndtering av levende dyr og planter, slik at svarene er vanskelige å tolke. Blant de nordiske landene rapporterte Danmark at de har benyttet offentlige zoologiske og botaniske hager. De har ikke benyttet retur til eksportland, designerte «rescue centres», godkjente private fasiliteter eller avlaving. De oppgir også at det er vanskelig å håndtere levende dyr på grunn av kostnader. Finland oppgir også at de har benyttet offentlige zoologiske og botaniske hager og designerte rescue centres, i tillegg til avlaving, og de bruker en opplæringsenhet for dyrepassere (training facility/school for animal caretakers). Sverige har i likhet med Finland benyttet offentlige zoologiske og botaniske hager og avlaving, og nevner også destruksjon, samt at kostnader forbundet med levende dyr er en utfordring. I siste rapport inkluderer de også designerte rescue centres. Island har ikke rapportert siden 2010. Norge rapporterte ikke i perioden 2013-2017, men oppgir i siste rapport (2018-2020) at det er benyttet offentlige zoologiske og botaniske hager i tillegg til avlaving.

Blant land i Europa utenfor Norden oppgir Frankrike at plassering av levende dyr er vanskelig fordi det må skje på kort varsel. I den nyeste rapporten oppgis at de nå benytter både retur til opprinnelseslandet, offentlige zoologiske og botaniske hager, designerte rescue centres, godkjente private fasiliteter og avlaving. Nederland oppgir at de har erfaring med retur til eksportlandet, har benyttet offentlige zoologiske og botaniske hager, designerte rescue centres, godkjente private fasiliteter og avlaving. De angir at kostnader forbundet med håndtering av større antall konfiskerte levende eksemplarer er et problem, men også at et lovgrunnlag for å gjøre lovbrøtters økonomisk ansvarlig for kostnader forbundet med håndtering av konfiskert materiale er nyttig. Som transitland opplever de en del tilfeller hvor CITES-tillatelser er i orden men det forekommer brudd på IATAs dyrevelferdskrav. Dette utløser da beslag. Spania oppgir at de har benyttet offentlige zoologiske og botaniske hager, designerte rescue centres, samt godkjente private fasiliteter. Storbritannia oppgir at de har benyttet offentlige zoologiske og botaniske hager, og godkjente private fasiliteter, i tillegg til at konfiskert materiale brukes i opplæring og doneres til museer. Tyrkia oppgir at de har benyttet retur til eksportlandet, offentlige zoologiske og botaniske hager, designerte rescue centres og godkjente private fasiliteter. Tyskland har rapportert at konfiskerte eksemplarer har blitt returnert til eksportlandet, plassert i offentlig zoologisk eller botanisk hage, designerte rescue centres, godkjente private fasiliteter og blitt destruert.

USA har i likhet med Tyskland rapportert om returer til eksportlandet, plassering i offentlige zoologiske og botaniske hager, designerte rescue centres, godkjente private fasiliteter, og at det er benyttet avlaving og destruksjon. De oppgir at de samarbeider med relevante interessenter for å sikre oppstalling og stell av dyr, men spesifiserer ikke nærmere hva det medfører. USA har ikke rapportert siden 2017.

Implementering av CITES gjennomføres med nasjonalt lovverk i medlemsstatene, noe som gjør det utfordrende å finne offentlig dokumentasjon på spesifikke tiltak, utover etablering av regelverk. CITES kan bare kreve at internasjonale pålegg som IATAs retningslinjer for frakt etterfølges. CITES har også utarbeidet et foreløpig og ikke-bindende sett av retningslinjer som kan benyttes for å vurdere egnethet ifht. mulige oppstillingsløsninger cites.org/sites/default/files/eng/cop/18/doc/E-CoP18-044-01.pdf. Disse retningslinjene er sammenlignbare med kravene i gjeldende norsk regelverk, men mindre detaljerte. Det ble også besluttet i juni 2019 at CITES sekretariatet sammen med det internasjonale zoo-miljøet og andre relevante interessenter vil sammenstille mest mulig av tilgjengelig kunnskap om

håndtering av konfiskerte dyr og gjøre dette tilgjengelig via CITES nettsider. Dette arbeidet er foreløpig under utvikling.

Praktiske tiltak knyttet til oppstalling er så godt som ubeskrevet, med et slags unntak for Storbritannia. Britiske politimyndigheter har opprettet en egen «National Wildlife Crime Unit» som jobber sammen med «Border Force» og Heathrow Animal Reception Centre (HARC). Gjennom dette samarbeidet har de avdekket en rekke tilfeller av handel/import med levende arter omfattet av CITES, og de regnes som verdensledende på feltet. HARC håndterer både vanlige kjæledyr og ulovlige importere, og mottar omkring 200.000 reptiler, 2.000 fugler og 28 millioner fisk årlig.

I Norden har Danmark tilrettelagt for slik håndtering, bl.a. gjennom å lovfeste at all import av levende dyr fra land utenfor EU må skje via Københavns flyplass eller havn og være varslet minimum 2 hverdager før importen finner sted. Det framgår imidlertid ikke om det faktisk finnes oppstallingsplaner/-muligheter i Danmark. Kjæledyrforskriften stiller krav om at ikke-kommersielle innførsler til Norge fra land utenfor EU skal skje over Oslo Lufthavn eller Storskog, i tillegg til at innførsler fra Svalbard kan skje over Tromsø Lufthavn, Tromsø Havn og Bodø Havn. Det ble i 2020 tatt kontakt med ansvarlige myndigheter i Danmark og noen andre land som i vesentlig grad fungerer som knutepunkter/transittland for internasjonal reisevirksomhet i Europa (Nederland, Tyskland, Spania). I tillegg ble det tatt kontakt med Sveits som også huser CITES-sekretariatet.

- Nederland svarte da at «*In the Netherlands, we are using the accommodation of existing institutions such as zoos and rescue centers for the confiscated animals. We paid them for taking care of the animals when we place animals. After the trial we are trying to relocate the animals. We have accommodation for birds, reptiles, amphibians, monkeys, cats etc.*»
- Danmark svarte at «*Grænsedyrlægerne er under Fødevarestyrelsen og varetager kontrollen vedrørende veterinære regler. De er uafhængige af os og tolderne, men vi arbejder naturligvis sammen, hvor det giver mening. <...> Vi har ikke en officiel liste over zoologiske haver mv. <...> Vi foretager somme tider selv transport, men vi har også hyret firmaer til det. Og det er også sket at den pågældende zoo, som skal opbevare dyrene selv har hentet. Der er ikke en fast plan - det sker fra sag til sag.*» De navnga også aktuelle kontaktpersoner i Fødevarestyrelsen.
- Sveits svarte at «*First we have tried to tackle the problem of having sufficient places where we can place animals on the short term, whenever they are seized and need a place. For this we have approached zoological gardens and similar facilities in the vicinity of our border control posts and elaborated contracts with them, which detail the conditions and prices they can charge us whenever we have to place an animal under their care. For the definitive placement we also have a couple of places where we have a constant contract with a fixed sum we pay them to take care of animals on a definitive basis. For all the remaining specimens we give them to zoological institutions or similar places for free under the condition that they take care of them and that they remain in the property of the state. Offspring from such animals can be used by these facilities at their discretion.*» For øvrig henviste de til nasjonalt regelverk ang. Dyrevelferd m.m.
- Tyskland og Spania svarte ikke på henvendelsene.

World Customs Organization (WCO) utgir årlig rapporten «Illicit Trade Report» (www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/resources/publications.aspx; siste publiserte versjon gjelder 2021). Rapporten inkluderer et eget kapittel om miljø, som bl.a. omfatter handel med levende dyr. Rapportene skiller imidlertid ikke ut levende dyr som et eget tema, og det er derfor svært vanskelig å få oversikt over omfanget og håndteringen av slike saker. Rapporten for 2021 omtaler spesielt THUNDER operasjoner som ble gjennomført i 2020 og 2021, og inkluderer da også en figur (fig. 10 i kapittel 4) som gir omtrentlige tall for beslag av levende dyr: Skilpadde-egg utgjorde den største gruppen av disse (ca. 7000 enheter i 2020, ingen i 2021), levende reptiler den nest største (hhv. ca. 3000 og 500 individer i 2020 og 2021), levende fugler den tredje største (hhv. 1100 og 300 individer i 2020 og 2021), mens store kattedyr er den siste gruppen av levende dyr i figuren (ca. 30 individer i 2021). Disse årene var imidlertid også preget av Covid-19 pandemien, som skapte ekstra utfordringer for kontrollmyndighetene men også reduserte den internasjonale reise- og handelsvirksomheten. Det er sporadiske rapporter både fra WCO og andre om beslag og helt unntaksvis også om tilbakeføring av levende dyr til sine opprinnelige habitater. Det er åpenbart om man f.eks. leser de nasjonale rapportene til CITES, at det er behov for å styrke og harmonisere rapporteringen knyttet til import av levende dyr. Det er dessuten et stort behov for kapasitetsbygging for håndtering av beslag av levende dyr og koordinering både på nasjonalt og internasjonalt nivå (Norden, EU).

Forslag til tiltak for håndtering av dyr ved mistanker om brudd på CITES-forskriften og/eller forskrift om fremmede organismer

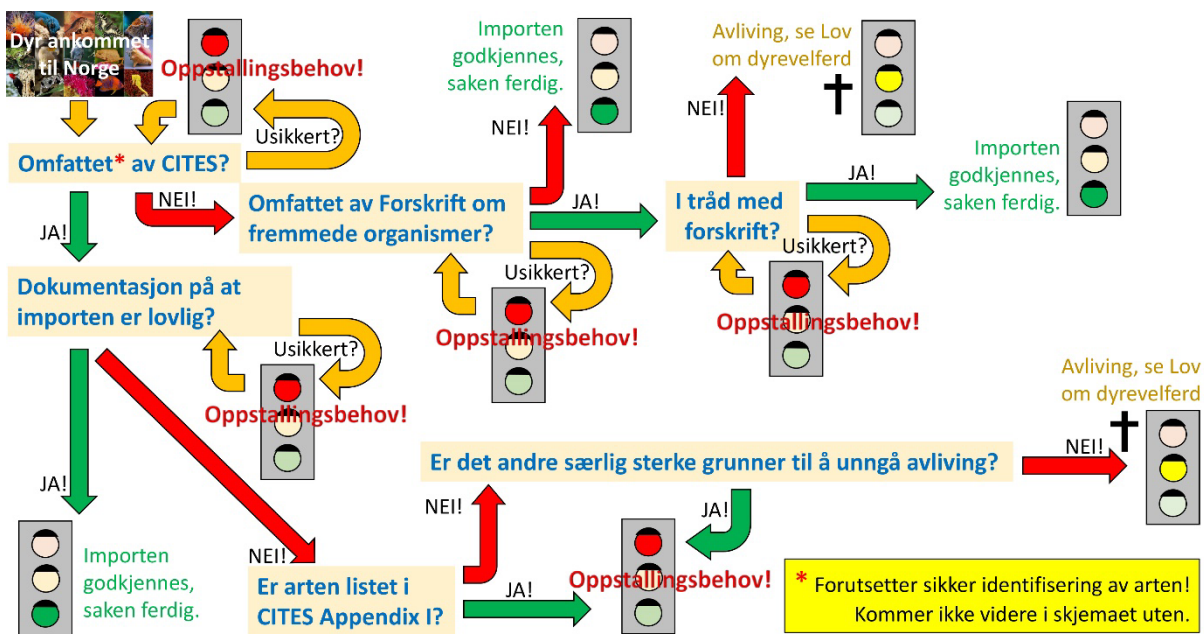
Norge har gjennom å signere CITES-konvensjonen forpliktet seg til å jobbe for å bevare truede arter. I dette ligger bl.a. ansvar for å hindre ulovlig transport, handel, omsetning og hold av levende eksemplarer av disse artene. Det medfører forpliktelser til å aktivt konfiskere ulovlige eksemplarer. Mulige brudd på forskrift om fremmede organismer eller dyrevelferdsloven, kan utløse flere av de samme behovene for tiltak.

Norge må også tilstrebe realisering av de tre målene for hva som skal gjøres med konfiskerte dyr, som er omtalt i CITES-resolusjonen: 1) Maksimere bevaringsverdien av individene uten at hverken helse, adferd eller bevaringsstatusen til ville eller innfangede bestander av arten settes i fare, 2) Forhindre videre ulovlig eller irregulær handel med arten, og 3) Å tilby en løsning som innfrir nødvendige krav til dyrevelferd, enten dette innebærer å holde dyret i fangenskap, sette det tilbake i naturen eller avlive det.

Kapasiteten til å realisere disse målene er i dag svært begrenset. Det anbefales derfor å styrke kapasiteten på identifisering av dyrearter som kan være gjenstand for mulig ulovlig innførsel og hold. Det er tilstrekkelig dokumentert at ulovlige import av bl.a. omfattes av CITES-forskriften skjer og sannsynligvis også i relativt stor grad underreporteres (Brørby, 2011; Runhovde, 2015; 2016). Kapasitetsbygging forutsetter både kapasitet til å identifisere arter, og til å skille lovlig og ulovlig import. Import av individer av 19 reptilarter som er omfattet av CITES-forskriften kan være lovlig i hht. forskrift om forbud mot eksotiske dyr, og i slike tilfeller må dyreeier/transportør kunne framlegge påkrevet dokumentasjon. I slike tilfeller er behovet for identifisering noe redusert, men dette er unntaket. Identifiseringskapasiteten må på grunn av kompleksiteten etableres gjennom et samarbeid mellom de ansvarlige myndigheter (Miljødirektoratet og Mattilsynet, sistnevnte som veterinær myndighet), tilsynsmyndighet (Tollvesen og Politi) og biologisk fagekspertise (herunder Vitenskapskomiteen for mat og miljø). Fagekspertisen må kunne kontaktes og gi svar på kort varsel.

Det anbefales videre at det etableres en veileder for rask avklaring av behov for oppstalling og/eller transport av dyr - ved mistanke om ulovlig innførsel eller hold av dyret/dyrene. Kommunene har ansvaret for at nødvendig veterinærhjelp er tilgjengelig utenom vanlig arbeidstid landet over, mens Mattilsynets nasjonale beredskapsvakt har ansvar for å håndtere ekstraordinære situasjoner og uønskede hendelser (www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrehelsepersonell/veterinrvakt-3). Ved behov for helsehjelp/-undersøkelse er det normalt den kommunale veterinærvakten som skal kontaktes.

Beslutningsdiagrammet illustrert i Figur 1 viser at det er relativt stor sannsynlighet for at det oppstår kortere eller lengre oppstillingsbehov ved import. Det vil også gjelde ved andre beslag ifht. CITES-forskriften. Det anbefales derfor også at det utredes nærmere hvilke tilbydere som umiddelbart/på relativt kort varsel, kan ta imot og/eller transportere aktuelle dyr. Forhåndsavtaler bør etableres slik at det er enkelt å bruke avtalen når behovet for å oppstalle og/eller transportere dyr faktisk er en realitet. Forhandlinger i en konkret situasjon kan likevel også være en mulighet. Det er sannsynlig at relevant oppstillingsmulighet ikke finnes ved selve beslagstedet, og at det derfor også er behov for transport av dyrene (jf. Figur 2).

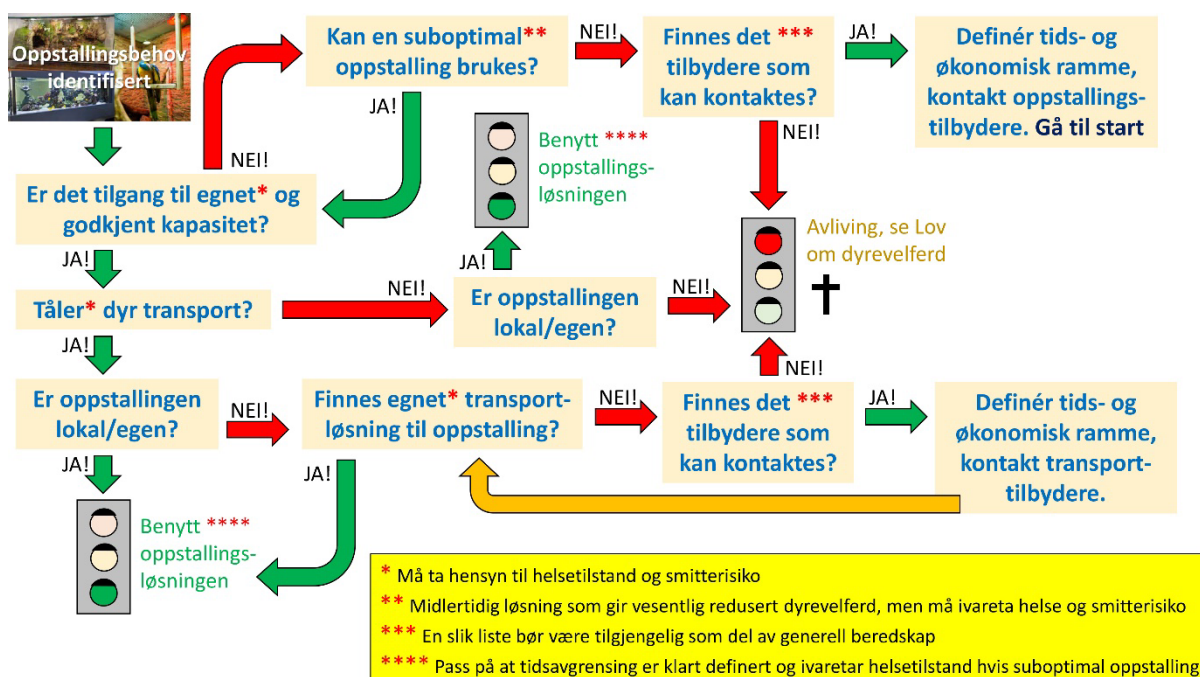

Figur 1. Beslutningsdiagram for å avklare oppstillingsbehov. Diagrammet kan utvides til å inkludere vurdering av sykdoms-/smitterisiko. Dersom oppstillingsbehov er identifisert vises det til beslutningsdiagram i figur 2 for å avklare oppstillingsmulighet. Når behovet for oppstalling er avsluttet kan man gå tilbake til diagrammet i figur 1 for å avslutte saken.

Dessverre er det ikke alltid mulig å tilby oppstalling og/eller transport som ivaretar dyrevelferden godt nok. I slike tilfeller er avliving alternativet. Det anbefales derfor å etablere en stående og hvilende kapasitet for å håndtere avliving av dyr som det ikke er mulig eller behov for å oppstalle (jf. Figur 1 og 2). Avliving skal skje i tråd med dyrevelferdslovens krav, og må derfor tilpasses for hver enkelt dyreart/-gruppe. Ved behov for avliving kan de kommunale veterinærvaktene normalt kontaktes (www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrehelsepersonell/veterinrvakt-3).

Økt kunnskap om og oppmerksomhet rundt de relevante problemstillingene er nødvendig for å styrke innsatsen mot ulovlig hold og import av dyr omfattet av CITES-forskriften. Derfor anbefales det også å øke informasjonsarbeid rettet inn mot aktuelle myndighetsorganer (politi, tollere og saksbehandlere), relevante fagmiljøer (f.eks. innen biologi og juss), interesseorganisasjoner og -miljøer, og mediene.

Ved videre utredning og i forkant av planlegging for eventuelle mottaksfasiliteter bør det gjøres en grundigere analyse av de mest aktuelle organismene som skal håndteres. Det anbefales at dyregrupper der kapasiteten på identifisering og oppstalling/transport framstår som særlig krevende blir prioritert med tanke på videre utredninger. Hvilke dyregrupper dette gjelder vil bli tydeliggjort som en konsekvens av den kapasitetsbyggingen som følger av de foregående anbefalingene (identifisering, oppstallings- og transporttilbud).

Figur 2. Beslutningsdiagram for å avklare oppstillingsmulighet. Dette diagrammet kommer til anvendelse når det er identifisert et behov for oppstalling, jf. beslutningsdiagrammet i Figur 1. Dyrevelferdsloven forbyr «unødvendige påkjenninger og belastninger». Balansen mellom ivaretagelse av truet art beskyttelse av dyreindividet mot belastning blir da en viktig avveining hvis suboptimal oppstalling er det eneste tilgjengelige alternativet.

Appendikser

A1 Referanseliste:

- Arnemo, J.M., Haga, A., Lervik, A., Søli, N.E. Sedasjon, immobilisering og anestesi av pattedyr og fugler. Oslo: Felleskatalogen 2012-2013.
- Arulandhu, A.J., Staats, M., Hagelaar, R., Voorhuijzen, M., Prins, T.W., Scholtens, I., Costessi, A., Duijsing, D., Rechenmann, F., Gaspar, F., Crespo, T., Holst-Jensen, A., Birck, M., Burns, M., Haynes, E., Hochegger, R., Klingl, A., Lundberg, L., Natale, C., Niekamp, H., Perri, El., Barbante, A., Rosec, J.-P., Seyfarth, R., Sovova, T., Van Moorlegem, C., van Ruth, S., Peelen, T., Kok, E.J. 2017. Development and validation of a multi-locus DNA metabarcoding method to identify endangered species in complex samples. *GigaScience* gix080. doi: [10.1093/gigascience/gix080](https://doi.org/10.1093/gigascience/gix080)
- AVMA 2020. American Veterinary Medicine Association: AVMA Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2020 Edition. www.avma.org/resources-tools/avma-policies/avma-guidelines-euthanasia-animals.
- Bennie, N.A.C., Loaring, C.D., Bennie, M.M.G., Trim, S.A. 2012. Methods and techniques. An effective method for terrestrial arthropod euthanasia. *The Journal of Experimental Biology* 215: 4237-4241. doi: [10.1242/jeb.074997](https://doi.org/10.1242/jeb.074997).
- Block, W., Baust, J.G., Franks, F., Johnston, I.A., Bale, J. 1990. Cold tolerance of insects and other Arthropods [and discussion]. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London, Series B, Biological Sciences*, 326 (1237): 613-633.
- Brørby, T. 2011. CITES: Politiets arbeid med truede arter. www.okokrim.no/cites-politiets-arbeid-med-truede-arter.416781.no.html
- CITES 2017. Seventeenth meeting of the Conference of the Parties. www.cites.org/sites/default/files/document/E-Res-17-08.pdf
- Cooper, J.E. 2011. Anesthesia, Analgesia, and Euthanasia of Invertebrates. *ILAR Journal* 52 (2): 196-204, doi: [10.1093/ilar.52.2.196](https://doi.org/10.1093/ilar.52.2.196).
- Dolmen, D., Bakken T., Ekrem, T. Koksvik, J.I., Thingstad, P.G. 2010. Innsamling av dyr (zoologisk materiale). En veiledning fra Seksjon for naturhistorie, NTNU Vitenskapsmuseet. www.ntnu.no/c/document_library/get_file?uuid=ad04e4bb-b81c-46c9-b3f4-ac225060f925&groupId=10476.
- Forskrift om avliving av dyr. Lovdata, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-01-13-60
- Forskrift om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftsforskriften). Lovdata, Nærings- og fiskeridepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-822
- Forskrift om dyrevelferd ved fremvisning av dyr. Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-09-05-1035
- Forskrift om etablering og utvidelse av akvakulturanlegg, zoobutikker m.m. (forskrift om utvidelse av akvakulturanlegg m.v.) Lovdata, Nærings- og fiskeridepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-823
- Forskrift om forbud mot innførsel av dyr og smitteførende gjenstander. Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1991-07-02-507

- Forskrift om forbud mot å innføre, omsette og holde eksotiske dyr (forskrift om forbud mot eksotiske dyr). Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-05-11-597
- Forskrift om fremmede organismer. Lovdata, Klima- og miljødepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-06-19-716
- Forskrift om ikke-kommersiell forflytning av kjæledyr (kjæledyrforskriften). Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-05-19-542.
- Forskrift om innførsel, utførsel, besittelse mv. av truede arter av vill fauna og flora (CITES-forskriften). Lovdata, Klima- og miljødepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-06-15-889?q=cites
- Forskrift om næringsmessig transport av dyr. Lovdata, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-02-08-139
- Forskrift om omsetning og midlertidig hold av dyr. Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-08-11-958
- Forskrift om tilsyn og kontroll ved import og eksport av levende dyr, annet avlsmateriale og animalsk avfall innen EØS, og ved import av levende dyr fra tredjestater (forskrift om handel med levende dyr m.v.). Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1998-12-31-1484
- Forskrift om tiltak mot sjukdommer og zoonotiske agens hos dyr (dyrehelseforskriften). Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2002-06-27-732
- Forskrift om transport av akvakulturdyr. Lovdata, Nærings- og fiskeridepartementet. lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-820
- Forskrift som utfyller dyrehelseforskriften med bestemmelser om import av visse levende dyr, avlsmateriale og animalske produkter fra tredjestater (dyreimportforskriften) lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2022-04-06-633
- Lov om dyrevelferd (dyrevelferdsloven). Lovdata, Landbruks- og matdepartementet. lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Lovdata, Klima- og miljødepartementet. lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100
- Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven). Lovdata, Helse- og omsorgsdepartementet. lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-12-19-124
- Lov om vern mot smittsomme sykdommer (smittevernloven). Lovdata, Helse- og omsorgsdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1994-08-05-55>
- Mans, C. 2014. Sedation of Pet Birds. *Journal of Exotic Pet Medicine* 23: 152-157. <https://doi.org/10.1053/j.jepm.2014.02.009>
- Mattilsynet 2014. Stell av kjæledyr. Lenker til veiledere for ulike dyregrupper. www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/stell_av_kjaeledyr/
- Miljødirektoratet 2016. Årsrapport for Miljødirektoratet 2015. Rapport nr. M-555 | 2016. www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m555/m555.pdf
- Miljødirektoratet 2017. Årsrapport for Miljødirektoratet 2016. Rapport nr. M-742 | 2017. www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m742/m742.pdf

- Miljødirektoratet 2018. Årsrapport for Miljødirektoratet 2017. Rapport nr. M-1032 | 2018.
www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1032/m1032.pdf
- Miljødirektoratet 2019. Årsrapport for Miljødirektoratet 2018. Rapport nr. M-1295 | 2019.
www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1295/m1295.pdf
- Miljødirektoratet 2020. Årsrapport for Miljødirektoratet 2019. Rapport nr. M-1651 2020.
www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1651/m1651.pdf
- Miljødirektoratet 2021. Årsrapport for Miljødirektoratet 2020. Rapport nr. M-2039 2021.
www.miljodirektoratet.no/sharepoint/downloaditem?id=01FM3LD2V7YYA3V5OONFFYZRCTW3FPFS25
- Miljødirektoratet 2022. Årsrapport for Miljødirektoratet 2021. Rapport nr. M-2248 2022.
www.miljodirektoratet.no/sharepoint/downloaditem?id=01FM3LD2WAIRJWBXMR7BC2WQKJK6MDLO7P
- Norges Forskningsråd 2005. Forskningsbehov innen dyrevelferd i Norge. Rapport fra styringsgruppen for dyrevelferd - forsknings og kunnskapsbehov. Oslo, Norge.
www.nb.no/nbsok/nb/240292d6d7a697ac0abbe8cc0bb0bc91?lang=no#0
- Norges Zoohandlers Bransjeforening. Veiledere om reptilhold. www.nzb.no.
- Norsk Herpetologisk Forening. Faktaark om reptiler. www.herpetologisk.org.
- Oxford University Museum of Natural History. Keeping live insects.
<http://www.oum.ox.ac.uk/learning/pdfs/bugcare.pdf>
- Runhovde, S.R. 2015. Seizures of inconvenience? Policy, discretion and accidental discoveries in policing the illegal wildlife trade at the Norwegian border. *Crime, Law & Social Change* 64: 177-192. doi: [10.1007/s10611-015-9596-0](https://doi.org/10.1007/s10611-015-9596-0)
- Runhovde, S.R. 2016. Taking the path of least resistance? Decision-making in police investigations of illegal wildlife trade. *Policing* 11(1):paw026. doi: [10.1093/police/paw026](https://doi.org/10.1093/police/paw026)
- Sollund R. 2013. Animal trafficking and trade: Abuse and species injustice. In Walters R, Westerhuis DS and Wyatt T (eds) *Emerging Issues in Green Criminology: Exploring Power, Justice and Harm*: 72-92. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sollund R. 2019 *The crimes of wildlife trafficking: issues of justice, legality and morality*. Routledge, UK. ISBN: 9781472417749
- Sollund R. 2021 The development of enforcement of CITES in Norway: discretionary omissions and theriocides. *Revista Catalana de Dret Ambiental* XII(1): 1-34. doi.org/10.17345/rcda3086
- Staats, M., Arulandhu, A.J., Gravendeel, B., Holst-Jensen, A., Scholtens, I., Peelen, T., Prins, T.W., Kok, E. 2016. Advances in DNA Metabarcoding for food and wildlife forensic species identification. *Analytical & Bioanalytical Chemistry* 408 (17): 4615-4630. doi: [10.1007/s00216-016-9595-8](https://doi.org/10.1007/s00216-016-9595-8)
- Tolletaten 2015. Årsrapport for Tolletaten 2014.
www.toll.no/contentassets/733da56960df40078319d095c23c429f/aarsrapport_2014_tollogavgiftsetaten.pdf og beslagsstatistikk for 2014
www.toll.no/contentassets/733da56960df40078319d095c23c429f/aarsrapport_2014_tollogavgiftsetaten_vedlegg_3_beslagsstatistikk.pdf
- Tolletaten 2016. Årsrapport for Tolletaten 2015.
www.toll.no/contentassets/84900c8f4feb4d82bc8be387dfe27ec2/arsrapport_2015_tolletaten.pdf og beslagsstatistikk for 2015

www.toll.no/contentassets/84900c8f4feb4d82bc8be387dfe27ec2/arsrapport_2015_tolletaten_vedlegg_2_beslagsstatistikk.pdf

Tolletaten 2017. Årsrapport for Tolletaten 2016.

www.toll.no/contentassets/8a82f00827544f3cbf46794a405f548e/tolletatens_aarsrapport_2016.pdf og beslagsstatistikk for 2016

www.toll.no/contentassets/8a82f00827544f3cbf46794a405f548e/tolletatens_arsrapport_2016_vedlegg_2_beslagsstatistikk.pdf

Tolletaten 2018. Årsrapport for Tolletaten 2017.

www.toll.no/contentassets/14ffe7a63d574d24a03de861ec799a9f/arsrapport2017.pdf og beslagsstatistikk for 2017

www.toll.no/contentassets/14ffe7a63d574d24a03de861ec799a9f/vedlegg2_beslagsstatistikk_2017.pdf

Tolletaten 2019. Årsrapport for Tolletaten 2018. <https://www.toll.no/no/om-tolletaten/om-oss/arsrapport/history/arsrapport22/> og beslagsstatistikk for 2017 og 2018

www.toll.no/contentassets/3e270b06ccd44d848f35b7d0f95bf021/vedlegg_2_beslagsstatistikk_2017-2018.pdf

Tolletaten 2020. Årsrapport for Tolletaten 2019.

www.toll.no/contentassets/629a376e84ad4c20aa21f76e07a0bc4a/nn_tolletatens-arsrapport-2019_endeleg.pdf

Tolletaten 2021. Årsrapport for Tolletaten 2020. <https://www.toll.no/no/om-tolletaten/om-oss/arsrapport/history/2020/>

Tolletaten 2022. Årsrapport for Tolletaten 2021.

<https://www.toll.no/contentassets/dd39adea80a14840b5f0fd41971656e1/arsrapport-final---juni-2022.pdf>

Vitenskapskomiteen for mattrygghet 2011. Risikovurdering - Dyrevelferd ved hold av visse arter som familie- og hobbydyr. Uttalelse fra Faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd i Vitenskapskomiteen for mattrygghet. ISBN elektronisk utgave (pdf) 82-12-02157-2.

vkm.no/download/18.a665c1015c865cc85baca77/1501514292574/Vurdering%20av%20risiko%20for%20d%C3%A5rlig%20dyrevelferd%20ved%20hold%20av%20bestemte%20arter%20reptiler%20og%20amfibier.pdf

A2 Oversikt over dyreparker i Norge

Noen av disse har kun nordiske dyr

- Akvariet i Bergen (inkl. reptiler, edderkopper og andre tropiske dyr)
- Barnas Dyrepark - Lindesnes
- Bjørneparken på Flå
- Den lille dyrehage på Sundebru
- Dyreparken i Kristiansand
- Foldvik familiepark
- Haugaland Zoo
- Langedrag naturpark
- Namsskogan familiepark
- Polar Park
- Reptilparken i Oslo
- Snilsberg Familiepark
- Snyfjellet Gård Smådyrpark
- Tangen Dyrepark
- Tromsø Mini Zoo

I forbindelse med utarbeidelse av rapporten ble Mattilsynet spurt om de har faste avtaler eller fasiliteter for oppstalling av beslaglagte dyr. På rapportens publiseringstidspunkt hadde Mattilsynet ikke meldt om noen slike avtaler eller fasiliteter.

A3 Regelverk

A3.1 Naturmangfoldloven

Lovens formål (§ 1) er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på. Etter loven defineres (§ 3) dyr som pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk og virvelløse dyr; fremmed organisme som en organisme som ikke hører til noen art eller bestand som forekommer naturlig på stedet; og innførsel som kryssing av grense på land mot nabostat eller ilandføring fra områder utenfor lovens virkeområde.

CITES-forskriften er hjemlet i lovens § 26:

For å gjennomføre konvensjon 3. mars 1973 om internasjonal handel med truede arter av vill flora og fauna (CITES) eller andre internasjonale forpliktelser, eller for øvrig for å bevare naturlig viltlevende arter, kan Kongen gi forskrift om inn- og utførsel, transport, omsetning og oppbevaring eller besittelse av levende eller døde eksemplarer eller deler av slike.

Tilsvarende er forskrift om fremmede organismer hjemlet i lovens § 28:

Den som er ansvarlig for utsetting av levende eller levedyktige organismer i miljøet, skal opptre aktsomt, og så langt som mulig søke å hindre at utsettingen får uheldige følger for det biologiske mangfold. Utføres en utsetting i henhold til en tillatelse av offentlig myndighet, anses aktsomhetsplikten oppfylt dersom forutsetningene for tillatelsen fremdeles er til stede.

Den som setter i verk virksomhet eller tiltak som kan medføre spredning eller utslipp av levende eller levedyktige organismer til steder der de ikke forekommer naturlig, skal i rimelig utstrekning treffe tiltak for å hindre dette.

Dersom det oppstår skade på biologisk mangfold eller fare for alvorlig skade på biologisk mangfold som følge av utsetting eller utilsiktet utslipp av fremmede organismer, skal den ansvarlige umiddelbart varsle myndigheten etter loven her, og treffe tiltak i samsvar med §§ 69 og 70, med mindre slik melde- og tiltaksplikt følger av annen lov.

Kongen kan gi forskrift om virksomheter eller tiltak som kan medføre fare for spredning eller utilsiktet utslipp av organismer som ikke forekommer naturlig på stedet, og om varslingsplikten etter tredje ledd.

Innførsel av levende organismer er regulert i § 29:

Levende eller levedyktige organismer kan bare innføres til Norge med tillatelse fra myndigheten etter denne loven.

Tar innførselen sikte på utsetting i miljøet, skal søknaden om tillatelse klarlegge de virkninger som utsettingen kan ha for det biologiske mangfold.

Tillatelse kan ikke gis hvis det er grunn til å anta at innførselen vil medføre vesentlige uheldige følger for det biologiske mangfold.

Kongen kan gi forskrift om innførsel etter første ledd, herunder om krav til søknad om vilkår for tillatelsen. Kongen kan også gi forskrift om at bestemte organismer eller grupper av organismer kan innføres uten tillatelse etter denne paragraf, og kan da stille krav om melding. Kongen kan også gi forskrift om forbud mot innførsel av bestemte organismer hvis det anses nødvendig for å unngå vesentlige uheldige følger for det biologiske mangfold.

Med mindre annet er bestemt ved forskrift gitt av Kongen, kreves ikke tillatelse etter denne loven til innførsel av landlevende planter og nærmere bestemte husdyr. Det kreves heller ikke tillatelse for innførsel av biologiske plantevernmidler som det er gitt tillatelse til innførsel av i eller i medhold av annet lovverk.

Videre regulerer § 32 forholdet til andre lover:

Krav om tillatelse etter denne loven fritar ikke for tillatelse til innførsel eller utsetting etter annet lovverk. Trenger en innførsel eller utsetting tillatelse etter flere lover, skal myndighetene etter denne og andre lover sørge for samordnet saksbehandling. Kongen kan gi forskrift om slik samordning.

Reglene i §§ 28 til 31 gjelder ikke for genmodifiserte organismer som går inn under lov 2. april 1993 nr. 38 om framstilling og bruk av genmodifiserte organismer (genteknologiloven).

Vurderinger etter dette kapitlet skal ikke omfatte hensyn til planters, dyrs og menneskers liv og helse som ivaretas av lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer (smittevernloven) og matloven.

Avslutningsvis omtaler loven ulike sanksjonsmuligheter (§§ 72-75): Når noe antas å være innført, utført, omsatt eller satt ut i miljøet i strid med bestemmelser i medhold av § 26 eller i kapittel IV, kan myndigheten etter loven foreta beslag (§ 72 a). Beslag kan skje selv om lovovertrедeren ikke har handlet forsettlig eller uaktsomt. Beslag foretas overfor lovovertrедeren, den han har handlet på vegne av eller overfor eier. Beslagets varighet skal ikke overstige seks måneder. Fristen løper fra tidspunktet for faktisk beslag.

Når noe er innført, utført, omsatt eller satt ut i miljøet i strid med bestemmelser i medhold av § 26 eller i kapittel IV, kan myndigheten etter loven treffe vedtak om inndragning (§ 72 b). Inndragning kan skje selv om lovovertrедeren ikke har handlet forsettlig eller uaktsomt. Inndragning foretas overfor lovovertrедeren, den han har handlet på vegne av eller overfor eier. For ting av vesentlig verdi skal som hovedregel inndragning etter Straffeloven, ikke Naturmangfoldloven, benyttes.

Myndigheten etter loven kan beslutte at det inndratte skal destrueres, avlives, tilfalle statskassen eller returneres til myndighetene i utførselslandet. Dersom lovovertrедeren har handlet forsettlig eller uaktsomt, kan myndigheten etter loven treffe vedtak om at lovovertrедeren skal dekke utgifter i forbindelse med inndragning. Ved vurderingen av om det skal treffes vedtak om utgiftsdekning, skal det blant annet legges vekt på om vedtaket vil virke urimelig tyngende.

For å sikre at bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven blir gjennomført, kan myndigheten etter loven fatte vedtak om tvangsmulkt (§ 73). Tvangsmulkt kan fastsettes når overtredelse av en bestemmelse er oppdaget. Tvangsmulkten begynner å løpe dersom den ansvarlige oversitter den frist for retting av forholdet som myndigheten etter loven har fastsatt. Tvangsmulkt kan fastsettes på forhånd dersom særlige grunner tilsier det, og løper da fra en eventuell overtredelse tar til. Det kan fastsettes at tvangsmulkten løper så lenge det ulovlige forhold varer, eller at den forfaller for hver overtredelse. Tvangsmulkt løper likevel ikke dersom etterlevelse er umulig på grunn av forhold som ikke skyldes den ansvarlige. Tvangsmulkt kan fastsettes som løpende mulkt eller engangsmulkt.

Tvangsmulkt pålegges den ansvarlige for overtredelsen. Er overtredelsen skjedd på vegne av et selskap eller en annen sammenslutning, en stiftelse eller et offentlig organ, skal tvangsmulkten vanligvis pålegges dette. Er tvangsmulkt pålagt et selskap som inngår i et konsern, kan påløpt tvangsmulkt også inndrives hos morselskap.

Myndigheten etter loven kan ilegge overtredelsesgebyr til den som overtrer sentrale paragrafer (bl.a. §§ 26, 28 og 29 (første og fjerde ledd)). Fysiske personer kan bare ilegges overtredelsesgebyr for forsettlig eller uaktsomme overtredelser, og adgangen til å ilegge overtredelsesgebyr har en foreldelsesfrist på to år etter overtredelsen med mindre det er gitt forhåndsvarsel innenfor dette tidsrommet (§ 74).

Det kan også ilegges bot eller fengselsstraff (inntil fem år) for forsettlig eller uaktsom overtredelse av bestemmelser i Naturmangfoldloven eller forskrifter hjemlet i loven (§ 75).

A3.2 CITES forskriften

CITES forskriften har til formål å bevare arter som er omfattet av CITES-konvensjonen og andre naturlig villlevende arter som er eller kan bli truet av utryddelse som følge av handel (§ 1). Generelt gjelder at innførsel av levende eksemplarer krever tillatelser både fra utførselsstat og Miljødirektoratet (§ 4), men ved transitt gjelder kun krav om nødvendig CITES-tillatelse fra utførselsstaten (§ 16). Se også § 12 om eksemplarer av arter fra oppdrett. Innenlands besittelse vil som hovedregel betinge CITES-eiersertifikat utstedt av Miljødirektoratet (§ 8). Slike sertifikater må også søkes når eksemplarer omfattet av forskriften vedlegg 3 nr. 1 får avkom (§ 8, 8. ledd).

Miljødirektoratet har det overordnede ansvaret for kontroll med etterlevelse av forskriften (§ 25). Tollmyndighetene fører kontroll med innførsel, utførsel og gjenutførsel til og fra norsk fastland og Svalbard, samt ilandføring fra det åpne hav. Miljødirektoratet fører kontroll med forskriften på norsk landterritorium, herunder Svalbard. På Jan Mayen føres kontroll med forskriften av Nordland politidistrikt. Fiskeridirektoratet fører kontroll med ilandføring fra det åpne hav i den grad ilandføring ikke skjer ved fortollingssted.

Kontrollmyndighetene fører kontroll med at innførsel, utførsel og gjenutførsel, innenlands besittelse og kommersiell fremvisning samt ilandføring fra det åpne hav ikke skjer i strid med forskriften. Eksemplarer av arter i transitt, jf. § 16 omfattes ikke av kontroll etter bestemmelsen. Kontrollmyndighetene kan:

- kreve fremlagt gyldige CITES-tillatelser og annen dokumentasjon som skal følge eksemplaret
- uten hinder av taushetsplikt kreve at den som kontrolleres gir de opplysninger som er nødvendige samt yter nødvendig bistand for å gjennomføre kontroll etter forskriften
- når det er nødvendig for å gjennomføre kontroll, ha uhindret adgang til eiendom der det foregår virksomhet som kan være i strid med denne forskriften
- kreve å få lagt frem og granske dokumenter eller annet materiale som kan ha betydning for kontroll etter forskriften
- stanse personer, fartøyer og motorkjøretøyer hvis dette er nødvendig for gjennomføringen av kontroll.

Etter gjennomført tollbehandling oversendes relevant CITES-dokumentasjon og eventuelle beslag av eksemplarer av arter til Miljødirektoratet.

Tollmyndighetene kan fastsette hvilke tollsteder som skal benyttes og sette begrensninger i tollstedets virkeområde ved innførsel, utførsel og gjenutførsel.

Miljødirektoratet kan oppnevne en eller flere vitenskapelige myndigheter under CITES. Oppnevnt vitenskapelig myndighet skal, etter oppdrag fra Miljødirektoratet, gi råd i vitenskapelige spørsmål i tråd med konvensjonen og partsvedtak. Råd omfatter vitenskapelige vurderinger av arter, herunder listeforslag, og vitenskapelige råd knyttet til innførsel og utførsel, samt i særlige tilfeller gjenutførsler og ilandføring fra det åpne hav (§ 30).

Forskriften slår også fast (§ 4) at dyrene ved innførsel skal transporteres og oppbevares 'på en måte som ikke skader eller påfører individet unødig lidelse', samt at mottaker av dyrene skal være egnet og utstyrt for å ta vare på dem. I vedlegg 3 til forskriften slås det fast at ved 'merking av levende virveldyr skal den nyeste metoden innen biologisk og veterinærmedisinsk forskning benyttes. Metoden skal gjøre minst mulig inngrep på dyrets legeme og velferd'. Arter som omfattes av CITES-forskriften er oppgitt i vedlegg 1 til forskriften.

A3.3 CITES resolusjonen

Den originale teksten i Resolusjonen (Conf. 17.8, punkt 4) om håndtering av konfiskerte eksemplarer av truede dyrearter som har vært utsatt for ulovlig handel lyder (i innledningen av denne rapporten er teksten uoffisielt oversatt til norsk av forfatterne)

«urges Management Authorities, in consultation with Scientific Authorities and other bodies concerned, to develop action plans to deal with seized and confiscated live specimens consistent with the guidelines set out in Annex 3 of this Resolution».

Følgende punkter (5-10) i annek 3 er særlig relevante, og slår fast at handlingsplanen skal (i innledningen av denne rapporten er teksten uoffisielt oversatt til norsk av forfatterne):

- *provide for training of personnel involved in the seizure and disposal of live specimens to ensure both the immediate and long-term welfare of the specimens*
- *include a list of experts who, or institutions which, can assist in species identification, care and/or other technical aspects of the seizure, confiscation and disposal process*
- *identify and/or develop facilities to provide for the care of live specimens immediately after seizure*
- *identify temporary holding facilities that have agreed to provide adequate care for seized live specimens of particular taxa until the confiscation process is completed*
- *identify approved facilities and programmes located within the country that have agreed to provide adequate care, including veterinary or phytosanitary care, and that are willing to accept confiscated live specimens of particular taxa. Parties should prepare a list of such facilities and programmes, which should be submitted to the Secretariat which will make it available to the Parties on request*
- *ensure that the Party begins evaluating options for disposal of seized live specimens immediately after seizure*

A3.4 Forskrift om fremmede organismer

Forskrift om fremmede organismer er hjemlet i naturmangfoldloven, har harmoniserte definisjoner ifht. denne, og fastsetter at den som er ansvarlig for aktivitet som innebærer innførsel, omsetning, transport, formidling, hold eller utsetting av fremmede organismer som kan medføre risiko for uheldige følger for det biologiske mangfold dersom de spres, skal

- ha tillatelse for innførsel av organismer som ikke er omfattet av spesifikt forbud beskrevet i § 5 eller unntak beskrevet i § 7 (§ 6, første ledd)
- opptre aktsomt for å hindre at aktiviteten medfører uheldige følger, herunder ha kunnskap om den risiko for uheldige følger for det biologiske mangfold som aktiviteten

og de aktuelle organismene kan medføre, og om hvilke tiltak som er påkrevd for å forebygge slike følger og raskt kunne avdekke utilsiktet spredning av fremmede organismer og treffe forebyggende tiltak for å hindre at aktiviteten medfører uheldige følger for det biologiske mangfold (§ 18)

samt sørge for at

- ansatte og andre som er involvert i aktiviteten har kunnskap om risiko for uheldige følger og kunnskap om forebyggende tiltak (§ 20, første ledd)
- at organismene oppbevares eller emballeres slik at de ikke kan slippe ut i miljøet under transporten (§ 21)
- vann fra hold av vannlevende fremmede organismer i hagedam, akvarier eller andre lukkede beholdere ikke tømmes i sjø eller vassdrag, eller i avløp uten rensing som forhindrer at organismer slipper ut i miljøet (§ 22)

og

- så langt det er rimelig, iverksette undersøkelser for å oppdage, og treffe forebyggende tiltak for å hindre spredning av, følgeorganismer som kan medføre risiko for uheldige følger for det biologiske mangfold (§ 24, ledd 1)
- gjøre seg kjent med tilgjengelig kunnskap om risiko for spredning av fremmede organismer som følge av tiltak som medfører tilførsel av vann fra ett vassdrag til et annet eller til andre deler av samme vassdrag (§ 24, ledd 3)

Forskriften slår også fast at

- ved innførsel skal forsendelser med organismer være merket med organismenes vitenskapelige navn og eventuelle norske eller engelske navn, og antall eller annen angivelse av mengde organismer (§ 25, ledd 1).
- virksomheter som driver med innførsel, omsetning, hold eller utsetting av fremmede organismer skal etablere og dokumentere internkontroll. Internkontrollen, og dokumentasjonen av denne, skal tilpasses virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse, og skal utføres i det omfang som er nødvendig for å etterleve bestemmelsene i eller i medhold av forskriften (§ 26, ledd 1). Kravet om internkontroll er også slått fast i CITES-forskriften (§ 28).
- ved mistanke om hvorvidt kravene etter forskriften er oppfylt, kan tollmyndighetene holde organismene tilbake i inntil fem virkedager, for en avklaring fra Miljødirektoratet om dette (§ 27, ledd 2), og dersom innførselen ikke tilfredsstillter forskriftens krav til tillatelse eller melding, eller består av organismer som er forbudt og det ikke er gitt dispensasjon til innførselen, eller ved fare for rømming eller spredning av organismer, kan tollmyndighetene holde organismene tilbake inntil Miljødirektoratet har truffet en beslutning om den videre behandling av innførselen (§ 28).

Frisk fisk

Sunne dyr

Trygg mat

Faglig ambisiøs, fremtidsrettet og samspillende - for én helse!

Veterinærinstituttet
Norwegian Veterinary Institute

Ås

Trondheim

Sandnes

Bergen

Harstad

Tromsø

postmottak@vetinst.no
www.vetinst.no